

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

MESUT CEMİL GÜLCAN

KAMU HARCAMALARI İÇİNDE EĞİTİM ve SAĞLIK
HARCAMALARININ YERİ, EKONOMİK ETKİLERİ ve
TÜRKİYE UYGULAMASI

Yüksek Lisans Tezi

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Latif ÖZTÜRK

KIRIKKALE – 2008

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Mesut Cemil GÜLCAN tarafından hazırlanan “ Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması “ adlı tez çalışması, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “ Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması “ adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Haziran 2008

Mesut Cemil GÜLCAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER.....	I
ŞEKİL ve GRAFİKLER.....	IV
TABLolar.....	V
KISALTMALAR.....	VII
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI

1.1. KAMU HARCAMALARININ TANIMI	3
1.2. KAMU HARCAMALARININ ÖNEMİ	5
1.3. KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI	6
1.3.1. Kamu Harcamalarının Yönetsel Sınıflandırılması.....	7
1.3.2. Kamu Harcamalarının İşlevsel – Fonksiyonel Sınıflandırılması.....	9
1.3.3. Kamu Harcamalarının Ekonomik - İktisadi Sınıflandırılması.....	10
1.3.4. Kamu Harcamalarının Sağladıkları Yararların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması.....	11
1.4. KAMU HARCAMALARININ ARTIŞ NEDENLERİ	12
1.4.1. Devlet Örgütünün Genişlemesi.....	12
1.4.2. Mahalli İdarelerin Gelişmesi.....	12
1.4.3. Devletin Ekonomik Çabaları Üstlenmesi.....	13
1.4.4. Sanayileşme ve Ekonomik Kalkınma	13
1.4.5. Teknolojik Gelişmeler	13
1.4.6. Savaşların Bütçelere Etkisi	13
1.4.7. Nüfus Artışı.....	14
1.5. EĞİTİM VE SAĞLIK HARCAMALARI	14
1.5.1. Eğitim Harcamaları	16

1.5.1.1. Ekonomik Ayrıma Göre Eğitim Harcamaları	16
1.5.1.2. Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Harcamaları.....	17
1.5.2. Sağlık Harcamaları.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK HARCAMALARI

2.1. SAĞLIK HARCAMALARI TANIM VE SINIFLANDIRMALAR.....	23
2.1.1. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri.....	25
2.1.2. Koruyucu Sağlık Hizmetleri	25
2.2. SAĞLIK HARCAMASI YAPAN KURULUŞLAR	26
2.2.1. Sağlık Bakanlığı Sağlık Harcamaları.....	27
2.2.2. Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Harcamaları.....	28
2.2.3. Emekli Sandığı Sağlık Harcamaları.....	29
2.2.4. Bağ-Kur Sağlık Harcamaları.....	31
2.2.5. Yükseköğretim Sağlık Harcamaları.....	32
2.2.6. Milli Savunma Bakanlığı ve Bakanlıkların Sağlık Harcamaları.....	33
2.2.7. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Sağlık Harcamaları	34
2.2.8. Yerel Yönetim Sağlık Harcamaları.....	35
2.2.9. Fon Kaynaklı Sağlık Harcamaları.....	35
2.2.10. Özel Sektör Sağlık Harcamaları.....	36
2.2.11. Hane Halkı Cepten Yapılan Sağlık Harcamaları	36
2.3. DEĞERLENDİRME	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HARCAMALARI

3.1. EĞİTİM HARCAMALARI TANIMI.....	39
3.2. EĞİTİM HARCAMALARININ KAMU HARCAMALARI İÇERİSİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	42
3.3. EĞİTİMİN DEVLET TARAFINDAN SUNULMASININ VE EĞİTİM HARCAMALARININ NEDENLERİ	43
3.4. TÜRKİYE’DE EĞİTİM SİSTEMİ.....	46
3.4.1. Okul Öncesi Eğitimi	46
3.4.2. İlköğretim.....	47
3.4.3. Ortaöğretim	47

3.4.4. Yüksek Öğretim	48
3.5. EĞİTİMDE MALİYET KAVRAMI VE TÜRLERİ	48
3.5.1. Parasal Maliyet ve Gerçek Maliyetler.....	48
3.5.2. Bireysel, Kamusal ve Toplumsal Harcamalar.....	49
3.5.3. Ekonomik Maliyet ve Parasal Maliyet.....	50
3.5.4. Eğitimde Doğrudan ve Dolaylı Maliyetler - Bireysel ve Toplumsal Maliyetler	50
3.5.5. Fırsat Maliyeti ve Parasal Harcamalar	51
3.5.6. Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları	52
3.5.7. Sabit ve Değişken Maliyetler.....	53
3.5.8. Toplam, Ortalama ve Marjinal Maliyetler	53
3.6. KONSOLİDE BÜTÇE İÇERİSİNDE YAPILAN EĞİTİM HARCAMALARI VE BU HARCAMALARIN ANALİZİ	54
3.7. DEĞERLENDİRME	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VAR MODELİ İLE ANALİZ VE SAYISAL BULGULAR

4.1. VEKTÖR OTOREGRESİF (VAR) MODEL	58
4.2. UYGULAMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULARI	58
SONUÇ	72
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ	82

ŞEKİL ve GRAFİKLER

Sayfa No

Şekil 1. Eğitimde Kişisel ve Toplam Maliyetlerin Doğrudan ve Dolaylı Maliyetler Ayrımında İncelenmesi.....	51
Grafik 1. Yıllar İtibari İle Yatırım ve Harcamaların Seyri.....	61

TABLULAR

Sayfa No

Tablo 1. Eğitim Kademeleri İtibariyle Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	18
Tablo 2. 1923'den Günümüze Eğitimde Öğrenci ve Öğretmen Sayıları.....	18
Tablo 3. Türkiye'de 31 Aralık 2006 İtibari İle Kurumlara Göre Hastane ve Yatak Sayılarının Dağılımı.....	26
Tablo 4. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bütçesinin Kamu Sağlık Harcaması, Toplam Sağlık Harcaması, Konsolide Bütçe ve GSYİH'ya Göre Dağılımı (Bin YTL), 1999 – 2006, Türkiye.....	27
Tablo 5. Sosyal Sigortalar Kurum Bütçesi.....	28
Tablo 6. Sosyal Sigortalar Kurumu Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları.....	29
Tablo 7. Emekli Sandığı'nın Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları.....	30
Tablo 8. Bağ-kur'un Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları.....	31
Tablo 9. Yükseköğretim Yatırım Ödeneklerinin Alt Sektörlere Dağılımı 1998 – 2005.....	33
Tablo 10. Özel Sektör Toplam Sağlık Harcaması (Milyon YTL) 1999-2006, Türkiye.....	36
Tablo 11. Hane Halkı Toplam Sağlık Harcaması (Milyon YTL) 1999-2006, Türkiye.....	37
Tablo 12. 1997-2006 Yılları Arasındaki Eğitim Harcamaları Konsolide Bütçe GSMH.....	55
Tablo 13. 1997-2006 Yılları Arasındaki Eğitim Harcamalarının Konsolide Bütçe ve GSMH İçindeki Payları.....	55
Tablo 14. Harcamaların GSMH'a Oranlanmasından Elde Edilen (%) Oransal Seriler.....	60
Tablo 15. Serilerin Betimsel Değerleri.....	60
Tablo 16. Seriler Arasındaki Korelasyon Katsayıları Tablosu.....	60
Tablo 17. Birim Kök Testi Sonuçları (ADF, Augmented Dickey-Fuller).....	62
Tablo 18. Birim Kök Hipotezinin Reddedilmesi İçin MacKinnon Kritik Değerleri.....	62
Tablo 19. İkili Granger Nedensellik Testleri.....	62
Tablo 20. Eşbütünleşme Testleri.....	63

Tablo 21. Eğitim, Sağlık, Savunma Harcamaları ve Yatırım Değişkenlerinin VAR Çözümü.....	65
Tablo 22. EG'nin Varyans Ayrıştırması.....	69
Tablo 23. SAG'ın Varyans Ayrıştırması.....	70
Tablo 24. SAV'ın Varyans Ayrıştırması.....	70
Tablo 25. YA'nın Varyans Ayrıştırması.....	71

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
G.M.	:	Genel Müdürlük
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
İMF	:	İnternational Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KİT	:	Kamu İktisadi Teşebbüsü
M.B.T.K.	:	Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu
M.E.B.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
Md.	:	Madde
OECD	:	Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
SSK	:	Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	:	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
VAR	:	Vector Autoregression (Vektör Otoregresyon)
YÖK	:	Yüksek Öğretim Kurumu

ÖZET

Son yıllarda kamu harcamaları ülkeler açısından önemlilik arz eden bir konu halini almaya başlamıştır. Bu durumun pek çok nedenleri vardır. Devlet örgütünün genişlemesi, devletlerin daha çok görevleri üstlenmeye başlamaları, sanayileşme ve teknolojik ilerlemeler, nüfus artışı ve olası bir savaş tehlikesine karşı savunmaya yapılan harcamaları örnek gösterebiliriz. Bu tez çalışmasında kamu harcamalarının ülkeler açısından önemliliğine, harcamalar içinde önemli paylara sahip olan iki önemli sektör eğitim ve sağlık sektörlerinde yapılan harcamalar incelenerek ülkemiz ekonomisine ne denli etkide bulunduğu dikkat çekilmiştir.

Kamu harcamaları içinde eğitim ve sağlık harcamaları incelenirken, bu harcamaların ülkemiz ekonomisine etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ilk bölümde kamu harcamaları kavramı değerlendirilmiştir. İkinci bölümde sağlık harcamaları geniş olarak incelenmiş, harcamaları yapan kuruluşların yıllar bazında yapmış oldukları harcamalar gösterilmiştir. Üçüncü bölümde eğitim harcamalarının yapılmasının zaruri hallerine, harcamaların yapılma nedenlerine, eğitimde maliyet kavramlarına değinilmiş ve ülkemizde konsolide bütçe içerisindeki eğitim harcamaları gösterilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise kamu harcaması kalemlerinin bazıları ele alınmış ve GSMH'ya oranlanarak analizler yapılmıştır.

Yapılan çalışma sonunda, sağlık harcamalarının son yıllarda azalan bir şekilde artış gösterdiği ve bunun nedeninin kamu sağlık harcamalarının giderek genel bütçe dışı kaynaklara daha fazla bağımlı hale gelmesinden kaynaklandığı görülmüştür. Eğitim harcamaları da son yıllarda sağlık harcamaları gibi azalan bir şekilde artış göstermiştir. En önemli faktör olarak ülkemizdeki borç faizi ödemelerindeki artışlardan kaynaklanmaktadır. Nedeni ise bu çalışmanın sık ekonomik krizlerin yaşandığı yıllarda irdelenmiş olmasıdır. Dolayısıyla konsolide bütçe ve GSMH içindeki eğitim harcamalarının payı azalma göstermiştir. Yapılan VAR analizinde en iyi açıklanan modelin yatırımların bağımlı değişken olduğu model olduğu görülmüştür. Bunun nedeni ise yatırımların büyük bir kısmının eğitim, sağlık ve savunma harcamaları tarafından açıklanmasından dolayıdır.

ABSTRACT

In last years Public Expenditure earned more importance for all countries. This situation has many reasons. As some examples we can say that , expansion of government organisation, the beginning of more active roles of governments in many parts of life, industrialisation and advances in technology, growth of population and expenditure for defence against a possible war possibility. In this study the aim is to show the importance of public expenditure for countries, and effects of two important sectors, education and health expenditures upon the countries economy.

During the review of health and education expenditure in public expenditures the effect of these expenditures upon our economy is shown. According to this aim in the first part the concept of Public Expenditures is told. In the second part health expenditures widely reviewed and the organisations who make these expenditures are shown according to years. In the third part the essential side of the educational expenditures, the reasons of these expenditures, the cost concept in education and educational expenditures in consolidated budget are told. And in the last part of the study some of the public expenditure components are told according to their percentage to the gross national product.

As a result of the study, the the decreasing increase of the health expenditures is shown and it's seen that connection of the government health expenditures become gradually more dependant to facts outside the government budget as a reason. Also educational expenditures increase decreasingly in the last years too. The most important factor of this decrease is the growth of debit interest in our country. And all the values of this decrease are from the years of the country in crisis of economy. According to all these the percentage of the educational expenditure in gross national product and consolidated budget is decreased. It's seen that the best model in value at risk (VAR) analysis is the one which the investments are dependant variable. The reason of this best analysis model can be explained by the big part of the investments consist of education, health and defence expenditures.

ÖNSÖZ

Şimdiye kadar kamu harcamaları ile alakalı ve bu harcamalar içerisinde eğitim ve sağlık harcamaları başlığı altında teorik olarak birçok çalışma yapılmıştır. Bu tez çalışmasında da özellikle eğitim ve sağlık harcamalarının genel olarak hangi kurumlar tarafından gerçekleştirildiği ve bu harcamaların ne kadarının devlet ne kadarının da özel sektör tarafından karşılandığı incelenmiş, Türkiye’de yapılan kamu harcamaları ile belli başlı değişkenler ele alınarak istatistiki analizler yapılmış ve bu harcamaların ekonomi üzerindeki etkileri gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışmamda yaptığı katkılarından dolayı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Latif ÖZTÜRK hocama teşekkür ederim.

Mesut Cemil GÜLCAN

GİRİŞ

Bu tez çalışmasındaki amaç, genel itibariyle kamu harcamaları ve bu harcamalar içinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının incelenerek ekonomiye etkilerini ortaya koymaktır.

Devletler ülke içerisinde adaleti, güvenliği, vatandaşlarının sağlık ve eğitim hizmetlerini karşılamak ve özel sektörün girmediği ancak toplum açısından yararlı görülen alanlarda faaliyette bulunmak yoluyla kaçınılması imkânsız olan kamu harcamalarını gerçekleştirmek zorundadır. Bu bağlamda kamu kesiminin varlığına yol açan temel sebeplerden sayılan kolektif ihtiyaçların giderilmesi için devletin bir takım malları üretmesi gerekmektedir.

Sağlık harcamaları ve sağlık sektörü ülkeler için önem arz eden harcama kalemlerinden biridir. Artık sağlık sektörü ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinde önemli bir yer tutmaya başlamış ve sağlık verileri ülkelerin kalkınmışlık göstergelerinde yer almaya başlamıştır. Toplam sağlık harcamaları içerisinde toplumu ilgilendiren kısım olan hekim sayıları, hastane sayıları, kişi başına düşen sağlık harcaması oranları ülkelerin kalkınmışlık düzeyini belirleyen faktörlerdendir.

Eğitim harcamaları da beşeri sermayenin yapı taşı oluşturulan nitelikli iş gücünün ülkeye katkısının maksimum seviyeye çıkarılmasında önemli bir paya sahiptir. Bilindiği gibi beşeri sermaye her zaman üretim faktörleri içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ekonomik büyümenin en önemli faktörlerinden olan beşeri sermaye, toplumların zihinsel gücü veya diğer bir ifadeyle kas gücü olarak bilgi ve becerinin toplamı olarak adlandırılır. Eğitim harcamalarıyla da ülke vatandaşlarının zihinsel ve bedensel olarak eğitilmesi ile ülke ekonomisine katkıları sağlanmaktadır.

Eğitim ve sağlık harcamaları, ülkelerin bütçelerinden pay ayırmasını gerektiren harcamaların başında gelmektedir. Temel olarak tam kamusal mal olarak nitelendirilse de bu harcamalar günümüzde özel sektör tarafından da gerçekleştirildiğinden yarı kamusal mal özelliği kazanmışlardır. Fakat devlet bu harcamaları yaparken hiçbir kar amacı gütmeyen sadece ülke vatandaşlarını ve

kalkınmışlık düzeyini göz önünde bulundururken, özel sektör bu harcamaları gerçekleştirirken kar amacı gütmekte ve etkinliği göz önünde bulundurmamaktadır. Bunun sonucu olarak da özel sektörün hiçbir kaygı duymaması devletin bu harcamaları kendisinin yapmasını mecbur kılmaktadır.

Bu tez çalışmasında ilk bölümde kamu harcamalarının tanımına, önemine ve kamu harcamalarını arttıran unsurlara dikkat çekilmiştir. Kamu harcamalarının yönetsel sınıflandırma ile hangi harcamacı kuruluşlar tarafından gerçekleştirildiği, işlevsel sınıflandırma ile hangi hizmetler için harcamaların yapıldığı ve ekonomik sınıflandırma ile de harcama türleri incelenmiştir. Son olarak eğitim ve sağlık harcamaları ayrı ayrı ele alınarak geçmişten günümüze seyri incelenmiştir.

İkinci bölümde sağlık harcamaları (tedavi edici ve koruyucu) ve bu harcamaları yapan kuruluşlar olan Sağlık Bakanlığı, Emekli Sandığı, Bağ-kur, Sosyal Sigorta, Yükseköğretim, Milli Savunma Bakanlığı ve Bakanlıklar, Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Belediyeler, Fon Kaynaklı Harcamalar, Özel Sektör Harcamaları ve Hane Halkı Cepten Harcamaları yıllar itibariyle irdelenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde beşeri sermayenin kaynağını oluşturan eğitim ve eğitim harcamaları, kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının önemi, eğitimde maliyet ve harcamalar ile konsolide bütçe içerisinde yapılan eğitim harcamaları ve bu harcamaların analizi incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise kamu harcaması kalemlerinin bazıları ele alınarak GSMH'ya oranlanmış ve VAR analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar incelenerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARI

1.1. Kamu Harcamalarının Tanımı

Kamu harcamaları “kamu ihtiyaçlarının giderilmesi zorunluluğu sonucu” ortaya çıkmış bir kavramdır.¹ Kamu kurumlarının toplumun gereksinimlerini karşılamak veya ekonomik yaşamı etkilemek üzere belirli kurallara göre yaptıkları harcamalardır. Bu tanımda geçen kamu kurumları ile kastedilen makamlar devlet, il özel idareleri, belediyeler, köy yönetimleri, katma bütçeli kuruluşlar ve diğer kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar kamu gücünü ellerinde tutarlar. Tanımda yer alan toplumsal gereksinimler, yönetsel takdire ve siyasal tercihe dayanan bir kavramdır. Kamu kesimi bütçeye koyduğu ödenekleri ayırdıkları amaçlara uygun olarak harcamalıdır. Bu bağlamda devlet, gereksinimler doğrultusunda, ekonomik ve toplumsal yaşama müdahale edebilir. Öte yandan devlet, barajlar inşa edebilir, elektrik santralleri kurabilir, çiftçileri sulu tarıma başlatabilir ve kapsamlı projeler uygulanabilir.²

Kamu faaliyetlerinin, fiskal ve ekstra fiskal amaçlar doğrultusunda planlanması ve sürdürülebilmesi, yapılması gerekli faaliyetlerin nitelikleri ve önemi kadar, bunlar için gerekli harcamaların boyutu ile de yakından ilgilidir. Yapılması planlanan faaliyetlerin; alternatifleri arasında en iyisi ve verimli olması, bu yönde verilecek kararlarda büyük titizlik gösterilmesini zorunlu kılar. Nitekim bu amaçla, sahip olunan verilerin, bilgilerin ışığı altında ve mevcut olanaklara göre başarı düzeyi değişmekle birlikte çeşitli usul ve tekniklerden yararlanılması yoluna gidilmesi görülmektedir.³

Kamu kesiminde mal ve hizmet üreten tüm birimlerin yaptıkları harcamalar kamu harcaması olarak tanımlanır. Yani devletin gerçekleştirdiği faaliyetler kamu

---

¹ Füsün Çelebi, *Türkiye'deki Kamu Harcamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi ve Ekonomi Üzerine Etkileri*, Ankara: T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, 1994, s. 1.

² Nejla Kurul Tural, *Eğitimin Finansmanı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002, s. 263.

³ Abdurrahman Akdoğan, *Kamu Maliyesi*, 9. b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2003, s. 63.

harcamalarının kaynağını oluşturmaktadır.⁴ Fakat devletin hangi kuruluşlarının harcamasının kamu harcaması olarak kabul edileceğinin tespiti önem kazanmaktadır. Bu bağlamda devlet çeşitli harcamalarını kamu kesiminin örgütlenmesine uygun biçimde kısmen merkezi devlet örgütlerince, kısmen mahalli idarelerce, kısmen de diğer kamu kuruluşlarınca gerçekleştirir.⁵ Buda kamu harcamalarının dar ve geniş kapsamlı ayrımı ile açıklanacak olursa;

Dar anlamda kamu harcamaları, devletin yaptığı harcamalar toplamının parasal olarak değerlendirilmesi anlamına gelir. Hâlbuki kamu harcamalarının devlet bütçesinde görünmeyen ve dolaylı olarak toplam harcama düzeyini etkileyen türleri de vardır. Bu türler göz önüne alındığında, geniş anlamda kamu harcamaları devletçe yapılan bütün işlerin maliyetine giren unsurların toplamı olarak tanımlanabilir.⁶

Devlet faaliyetlerinin zaman içerisinde gelişip genişlemesi yeni kurumları ortaya çıkarmıştır. Devletin üstlendiği yeni faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla bazı özel kişilere emredici ve tek taraflı hukuki anlaşmalar ile faaliyette bulunma imkânı sağlanmıştır. Devletin, gerçek kişiler gibi özel hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyette bulunmasına örnek olarak İktisadi Devlet Teşekkülleri verilebilir. Yetkilerini kısmen devretmesine örnek olarak da Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Ticaret-Sanayi Odaları'nın sahip oldukları yetkiler gösterilebilir.⁷ Devletin kendisinin üstlenerek ürettiği bu hizmetlerden direkt olarak yararlananların bu hizmetlerin finansmanına katlanmasına sağlanması, bir taraftan devletin finanse etmek durumunda bulunduğu kamu giderlerinin, bu hizmetler nedeniyle yükselmesinin engellenmesi amacıyla, finansmanını kendi gelirleriyle sağlayan bu kuruluşlar, yüklendikleri görevleri gerçekleştirmek üzere prim, aidat gibi adlarla gelir elde etmektedirler.

---

⁴ Sinan Sönmez, *Kamu Ekonomisi Teorisi "Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı"*, 1. b., Ankara: Teori Yayınları, Mayıs 1987, s. 5.

⁵ Özhan Uluatam, *Kamu Maliyesi*, 1. b., Ankara: Teori Yayınları, Mart 1988, s. 120.

⁶ Emrah Ferhatoğlu, "Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi," *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2005), Cilt:5, Sayı:2, s.78.

⁷ Özlem Özdemir Özcan, *Kamu Harcamaları ve Türkiye'de Kamu Harcamalarının Analizi (1962-1997 Konsolide Bütçe Harcamaları)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, s. 5.

Kamu hizmetlerinin genişlemesi ve sosyal refah devleti kavramıyla birlikte, geleneksel vergilerin yanı sıra, yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyulmuştur. Para fiskal (vergi benzeri) gelirler deminde bahsedildiği üzere, belirli amaçların gerçekleştirilmesi için kurulmuş sosyal güvenlik kuruluşları ile mesleki kamu kurumlarına, bu amaçlarında kullanılmak üzere gelir toplama yetkisinin verilmesiyle ortaya çıkan bütçe dışı bir kamu geliridir.⁸

1.2. Kamu Harcamalarının Önemi

Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan hizmetlerle ilgili kamu harcamaları, önemli ekonomik ve sosyal etkilere neden olabilmektedir. Devlet, yüklenmiş olduğu mali ve mali olmayan nitelikteki görevlerini gerçekleştirebilmek bakımından kamu harcamalarını bir araç olarak kullanmaktadır. Kamu harcamaları, kamu gelirleriyle birlikte maliye politikasının iki aracını oluşturmaktadır. Kamu harcamalarının miktarı, niteliği, alanı ve kapsamı üzerinde ayarlamalar yapılması suretiyle devlet, mali nitelikteki fonksiyonları yanında, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını da gerçekleştirici nitelikte etkiler oluşturabilmektedir.

Son yıllarda ülke nüfuslarının artması ve nüfus bileşenindeki gelişmeler; askeri ve teknolojik alandaki ilerlemeler ile devlet anlayışında, özellikle sosyal devlet kavramı bağlamında, meydana gelen değişmelerinde etkisiyle kamu harcamalarının önemi sürekli bir biçimde artmaktadır.⁹

Kamu harcamalarının tarihi sürecine bakıldığında devamlı bir artış halinde olduğu görülmektedir. Bu artışlar hem devletçi ekonomik yapıyı benimsemiş hem de piyasa ekonomisini benimsemiş ülkelerde açıkça görülmektedir.¹⁰ Artış nedeni olarak da savaşlar, şehirleşme akımları, eğitim, reel gelirdeki artışlar, sağlık, teknik

---

⁸ İsmail Güneş, “Kamu Maliyesi Web Sitesi” <http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/dosya11.htm> (15 Aralık 2005)

⁹ Erkan Karaarslan, “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi,” *T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Maliye Dergisi* (Mayıs-Aralık 2005), Sayı:149, s. 38.

¹⁰ Osman Pehlivan, *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Derya Kitabevi, 2002, s. 71.

gelişmeler, nüfus artışı, gelir dağılımını düzeltme arzusu ve devletin ekonomik faaliyette aktif bir rol almasını gösterebiliriz.¹¹

Kamu kesiminin, ekonomik performans ve büyüme üzerindeki etkisi önemlidir. Teorik olarak, üzerinde durulan konulardan biri, büyük bir kamu kesiminin verimlilik ve ekonomik büyümeyi yavaşlatacağını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, kamu sektörünün büyük olması verimliliği azaltacak ve ekonomik büyümeyi yavaşlatacaktır. Bunun nedenleri:¹² a) kamu sektörü genellikle düşük verimle çalışmaktadır. Faaliyetlerin düzenlenme süreci genellikle aşırı yük oluşmasına ve ekonomik sistemin maliyetinin artmasına yol açmaktadır. b) devletin ekonomik sisteme müdahale etmek için kullandığı birçok maliye ve para politikası araçları, ekonomik teşviklerin bozulmasına ve sistemin verimliliğinin düşmesine neden olmaktadır.

Kamu kesiminin mali faaliyeti, pozitif alanda kamu harcamalarıyla ortaya çıkar. O halde önce bunlar incelenirse kamu kesiminin önem ve etkisi belirtilebilir. Fakat kamu harcamaları türdeş bir bütün teşkil etmez; bunlar özel şartları, etkileri, nitelikleri yönünden farklıdır.

Kamu harcamalarının nitelik ve etki yönünden farklılıklar göstermesi değişik sınıflandırmalara yol açmıştır. Ancak bu sınıflandırmalar yapılırken harcama türlerini kesin bir sınırla ayırmak mümkün olmamakta ve değişik görüşler ortaya atılmaktadır.¹³

1.3. Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması

Her ülkenin koşullarına göre kamu harcamaları büyük çeşitlilik gösterir. Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin parasal göstergesi olduğundan harcamaların kamu hizmetleri arasında nasıl dağıtıldığının, hangi hizmetlere öncelik verildiğinin,

---

¹¹ M. Ali Özer, *Savunma Harcamaları ve Ekonomiye Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 6.

¹² Süleyman Ulutürk, "Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi," *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (2001), (1), ss. 131-139

¹³ Nazmiye Çelebier, *Türkiye'de Konsolide Devlet Bütçesinin Finansmanı (1965-1985)*, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara: Ağustos-1985, s. 5.

bu hizmetlerin topluma olan parasal maliyetlerinin ne olduğunun anlaşılabilmesi için, kamu harcamalarını hizmet ölçülerine göre sınıflandırmak bir bakıma zorunludur.¹⁴

Devletin milli gelirden ne kadar pay aldığını ve kamuya kaynakların ne oranda tahsis edildiğinin tespit edilebilmesi için kamu harcamalarının doğru bir şekilde sınıflandırılması gerekir. Özellikle ekonomik kalkınmasını büyük ölçüde kamu kesimi tarafından gerçekleştiren gelişmekte olan ülkelerde sınıflandırma daha çok önem taşımaktadır.¹⁵

Kamu harcamalarının sınıflandırılması, maliyenin kamu harcamalarını inceleyen bölümünün en önemli konularından biridir. Harcamaların sınıflandırılması bize, artan kamu harcamalarının hangi alanlara doğru daha kuvvetli bir akımla, hangi alanlara doğru yavaş, duraklayan veya gerileyen bir akımla yöneldiklerini açıklayacaktır. Bunun yanı sıra kamu harcamaları bir mali politika aracı olarak ve hatta sosyal amaçlarla da kullanıldığından, harcamaların sınıflandırılması ile her iki yöndeki çabaların istenilen amaca ulaşmayı sağlayıp sağlamadığı kontrol edilebilecektir. Kamu harcamalarının doğurdukları sonuçları, etkilerini, sosyal hâsılaya katkısını, topluma yüklediği yükü inceleme bakımından da kamu harcamalarının sınıflandırılması önemlidir.¹⁶

Her ülkenin koşullarına göre kamu harcamaları büyük çeşitlilik gösterdiğinden dört kısımda incelemek mümkündür.

1.3.1. Kamu Harcamalarının Yönetsel Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının sınıflandırılmasında ilk düşünülmesi gereken yönetsel – idari sınıflandırmadır. Devlet örgütlenmesine, harcama yapacak birimlerin ad ve yapısına göre biçimlendirilen bu tür sınıflandırmalar her ülkenin devlet bütçelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu sınıflandırma da temeli devletin yapısı ve organları

---

¹⁴ Nihat Edizdoğan, *Kamu Maliyesi*, 6. b., Bursa:Ekin Kitabevi, 1998

¹⁵ Füsün Çelebi, a.g.e. s. 3.

¹⁶ Özlem Özdemir Özcan, a.g.e. s. 7.

oluşturduğundan bu sınıflandırmalar organik sınıflandırma adı altında da açıklanabilmektedir.¹⁷

“ Kamu harcamalarını yapan dairelerin idari tablosuna göre yapılan bu sınıflandırma zamana ve mekana bağlı olarak sık sık değişir. Bu durum zaman aralıklarıyla aynı kuruluşun harcamalarının incelenmesini güçleştirdiği gibi uluslar arası karşılaştırmaları da zor hale getirir. “¹⁸

Türkiye’de genel bütçeye tabi harcamacı kuruluşların idari listesi aşağıdaki gibidir.¹⁹

TBMM	Devlet Meteoroloji İşleri G. M.
Cumhurbaşkanlığı	Adalet Bakanlığı
Sayıştay	Milli Savunma Bakanlığı
Anayasa Mahkemesi	İçişleri Bakanlığı
Başbakanlık	Emniyet Genel Müdürlüğü
Devlet Planlama Teşkilatı	Jandarma Genel Komutanlığı
Hazine Müsteşarlığı	Sahil Güvenlik Komutanlığı
Dış Ticaret Müsteşarlığı	Dışişleri Bakanlığı
Danıştay	Maliye Bakanlığı
Yargıtay	Milli Eğitim Bakanlığı
Devlet İstatistik Enstitüsü	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
Diyanet İşleri Başkanlığı	Sağlık Bakanlığı
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Denizcilik Müsteşarlığı
Gümrük Müsteşarlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Ulaştırma Bakanlığı	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

---

¹⁷ Deniz Aytaç, *Türkiye’de Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi: Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 2004, s. 14.

¹⁸ İsmail Türk, *Kamu Maliyesi Teorisi*. Teori Yayınları, Ankara: 1987. s. 6.

¹⁹ “Genel Bütçeli Kurum ve Kuruluşların Listesi” <http://www.memurlar.net/haber/1722/> (02 Temmuz 2008)

İdari tasnif denildiğinde bundan başka bir ifade ile de idarenin kendi masraflarını ayırmada başvurduğu biçimler anlaşılır. Devlet yani kamu idaresi kendi masraflarını belli biçimlere göre tasnif ediyorsa idarenin kullandığı bu biçimlerde bir idari tasnif demektir.²⁰

1.3.2. Kamu Harcamalarının İşlevsel – Fonksiyonel Sınıflandırılması

Kamu harcamaları sınıflandırmasının harcamaların yöneldiği devlet etkinlik ve işlevlerine göre yapılması halinde işlevsel sınıflandırma söz konusu olur. Bu tür sınıflandırma, yönetsel yapıya göre daha açık ve berrak görünüm sunar.²¹

Kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için yapılan harcamalarla neler yapıldığının, kamu kaynaklarının hangi hizmetler için kullanıldığının belirlenmesinde hizmet esaslı bir sınıflandırma gereklilik gösterir. Devletin farklı organlarınca gerçekleştirilen faaliyetlerin hizmet alanları ile ilgisini kurarak bütçeden ayrılan toplam kaynakların tespitini fonksiyonel sınıflandırma mümkün kılar. Bu sınıflandırmanın asıl amacı, devletçe yürütülen hizmetleri ortaya çıkarmak, hizmetlerle ne yapılmak istendiğini ve bunların sonuçlarını inceleme konusu yapmaktır. Ayrıca çıktı esaslı bir sınıflandırmadır.

Fonksiyonel sınıflandırma aşağıdaki hizmetleri içermektedir.²²

- Genel Hizmetler
- Kamu Düzeni ve Emniyet
- Savunma
- Eğitim
- Sağlık
- Sosyal Güvenlik ve Refah
- Konut, Şehirleşme ve Yerel Hizmetler

---

²⁰ Bedri Gürsoy, *Kamusal Maliye*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 426/783, Ankara: 1980. s. 116.

²¹ Necla Kurul Tural, a.g.e. s. 265.

²² Tülay Erken, *Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması ve Türk Bütçe Sistemi İçin Model Bir Çalışma*. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara: 1987, s. 26 - 43

- Kùltür, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler
- Tarım ve Yerüstü Doğal Kaynaklar
- Ulaştırma ve Haberleşme
- Enerji
- Madencilik, İmalat ve Yapım
- Diğer Ekonomik Hizmetler (Turizm, Sanayi ve Ticaret, Diğer)
- Fonksiyonlara Dağıtılmayanlar (Kamu Borç Faizleri, Diğer Devlet Organlarına Genel Amaçlı Transferler, Dağıtılmayan Sübvansiyonlar, Diğer)

1.3.3. Kamu Harcamalarının Ekonomik - İktisadi Sınıflandırılması

Kamu harcamaları iktisadi bakımdan 2'ye ayrılır.

- 1- Gerçek (reel) Harcamalar
- 2- Transfer Harcamaları

Gerçek harcamalar, devletin mal, hizmet ve üretim faktörleri için yapmış olduğu harcamalardır. Örnek olarak bina, teçhizat, kırtasiye, demirbaş, makine ve personel alımları birer gerçek harcamadır.

Gerçek harcamalarda etki ve sonuçları bakımından 2'ye ayrılırlar.

- 1- Cari Harcamalar
- 2- Yatırım Harcamaları

Cari harcamalar, devletin örgütünün işleyişini sağlamak üzere, devletin mal ve hizmet satın alması ve tüketimi ile ilgili harcamalardır. Devletin personeline ödediği maaş, kiralar, bina elektrik ve su faturaları cari harcamalara girer. Bu harcamaların en belirgin özelliği her yıl düzenli olarak tekrarlanmaları ve yararlarının bir mali yıl içerisinde ortaya çıkıp son bulmasıdır.

Yatırım harcamaları ise ekonomide sermaye birikimi sağlama ve üretim kapasitesi artırma ile ilgili harcamalardır. Bu harcamaların ise en büyük özelliği

faydasının uzun dönemde ortaya çıkmasıdır. Yatırım harcamaları; makine, teçhizat alımları ve onarımları, taşıt alımları, yapı, tesis ve büyük onarım giderlerinden oluşmaktadır.

Transfer harcamaları ise devletin herhangi bir mal, hizmet veya üretim faktörü karşılığı olmasızın, satın alma gücünü bireyler ve sosyal gruplar arasında dağıtmasıdır. Diğer bir ifadeyle gelir aktarıcı harcamalardır. Transfer harcamaları; kamulaştırma ve bina satın alımları, kurumlara katılma payları ve sermaye teşekkülleri, iktisadi transferler, mali transferler, sosyal transferler, borç ödemeleri, fon ödemeleridir.²³

1.3.4. Kamu Harcamalarının Sağladıkları Yararların Niteliklerine Göre Sınıflandırılması

Genel itibari ile kamu harcamalarının sağladıkları yararların niteliklerine göre ayrıma bakıldığında tam kamusal mal ve yarı kamusal mal ayrımı göz önüne alınmaktadır.

Tam kamusal mal ve hizmetler toplumun tamamına yönelik ihtiyaç ve gereksinimleri karşılamak amacıyla üretilen mal ve hizmetlerdir. Tam kamusal malların iki özelliği vardır. İlk olarak üretilen mal ve hizmetin tüketiminden tüm toplumun ya da toplumu oluşturan herkesin yararlanması, diğeri ise üretilen mal ve hizmetlerin tüketiminden dolayı bir rekabetin söz konusu olmayışıdır. Özel mal ve hizmetlerden bir bedel karşılığı yararlanılırken, toplumsal mal ve hizmetlerin yararı tüm toplum içindir. Tam kamusal malların yararı tüm topluma yöneliktir. Ve çok büyük maliyetleri gerektirir. Bundan dolayı da devlet tarafından karşılanırlar. Örnek olarak, milli savunma, adalet hizmetleri v.b. gibi harcamalardır. Bu mal ve hizmetlerin tüketiminde bir rekabetin olmamasının nedeni de özellikleri gereği faydalarının bölünemez oluşudur.

---

²³ Ahmet Arslan, “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, *Maliye Dergisi* (Mayıs-Ağustos 2002), Sayı: 140, ss. 8 – 9.

Yarı kamusal mallar hem devlet hem de özel kesim tarafından gerçekleştirilen mal ve hizmetlerdir. Yarı kamusal olarak nitelendirilen eğitim, sağlık, ulaşım v.b gibi mal ve hizmetler ilk bakıldığında tam kamusal mal gibi görünseler de özel mal ve hizmet olarak da düşünülebilirler. Bu bakımdan özel kesiminde bu mal ve hizmetleri üretir. Günümüzde yarı kamusal mal ve hizmetler büyük ölçüde kamu ekonomisinin üretim alanına girmektedir. Ancak devlet bu malların üretiminde müdahalede bulunur, çünkü bu malların üretiminin piyasa ekonomisine bırakılması halinde toplum refahının önemli ölçüde etkilenebilmesi olasılığına karşı bunu yapar.²⁴

1.4. Kamu Harcamalarının Artış Nedenleri

Kamu hizmet taleplerindeki artışlar, beraberinde devlet örgütlenmesinin büyümesine neden olmuştur. Günümüzde toplumlar daha fazla ve üst düzeyde kamu hizmeti istemekte, refah devletinin özlemini kurmaktadır.

1.4.1. Devlet Örgütünün Genişlemesi

Kamu yararı düşüncesi ile devletin kamu hizmetlerini çeşitlendirmesi ve geliştirmesi örgütlenmeyi beraberinde getirmektedir. Ekonomik ve toplumsal hayata müdahale bakımından devletin üstlendiği görevlerin fazlalaşması da bu hizmetleri gerçekleştirmesinde örgütlenmeyi gerekli kılmaktadır. Bununla beraber yeni memur alımları, yeni büro alımı v.b. gibi giderler artış nedenlerindedir.

1.4.2. Mahalli İdarelerin Gelişmesi

Mahalli idarelere yeni hizmetlerin bırakılması hem gelirlerini hem de giderlerini arttırmaktadır. Dolayısıyla oluşan hizmet genişlemesinden harcamalar artmaktadır.

---

²⁴ Macit İnce, *Maliye Politikası (Ders Notları)*, Ankara: Olguç Matbaası, 1980, s. 2 - 3.

1.4.3. Devletin Ekonomik abaları Üstlenmesi

Bugünün devletleri ekonomik altyapının tamamlanması, ekonomik gelişmenin sağlanması ve özel kesimin karlı bulunmadığı alanlarda hizmetleri gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu gibi hizmetlerde büyük yatırımları gerektirir ve devlette bu maliyetlerin altına girmek zorundadır.

1.4.4. Sanayileşme ve Ekonomik Kalkınma

Devletin görevleri arasında ekonomik ve sosyal kalkınma birinci sırayı almaktadır. Ekonomik kalkınmada da sanayileşme önem arz etmektedir. Bu nedenle kamu ve özel kesimin sanayileşmeye özendirilmesi için devlet bir takım ek maliyetleri üstlenir.

1.4.5. Teknolojik Gelişmeler

Kamu hizmetlerinin yeni teknolojik gelişmeleri takip etmesi gerekir. Günümüzde hızla gelişen teknoloji karşısında devletler makineleşmeye giderek üretim kapasitelerini arttırmaya ve refah seviyesini yükseltmeye çalışmaktadırlar.

1.4.6. Savaşların Bütçelere Etkisi

Bütün ülkeler olası bir savaş tehlikesine karşı her zaman tetikte olmak için savunma harcaması gerçekleştirirler. Savaş bütçeleri de her zaman için devlet bütçelerinde büyük yer tutar.

1.4.7. Nüfus Artışı

Ülke nüfuslarının hızla artması eğitim ve sağlık başta olmak üzere tüm hizmetlerde bir çoğalma bu hizmetlerin geliştirilmesine neden olmaktadır.²⁵

1.5. Eğitim ve Sağlık Harcamaları

Kamu harcamaları bütçe düzeyleri ve nitelikleri gereği ekonomide belirleyici bir özelliğe sahiptirler. Kamunun bu kaynakları kullanması özel kesimin kaynak kullanma kapasitesini artırma ve sermaye birikimi bakımından önemlidir.

Kamu bütçelerinin ekonomideki büyüklüğü, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile yakından ilgilidir. Bunu belirlemede kamu harcamalarının GSMH içindeki yeri geçerli bir kriter olabilir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça kamu harcamalarının da GSMH içindeki yeri artış göstermektedir.

Kamu harcamalarının kişi başına gelire birlikte artmasına karşılık; sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi harcamaların daha hızlı bir artış gösterdiği söylenebilir.²⁶

Türkiye’de kamu harcamalarının yıllar itibariyle reel olarak arttığı bilinen bir gerçektir. Konsolide bütçe içerisinde yer alan ve Türkiye ekonomisi içinde kamunun nispi büyüklüğünü gösteren kamu harcamaları, hem 1980 sonrası izlenen liberal politikaların kamu harcamalarındaki artışı frenleyici etkisine rağmen hem de ülke içi siyasi, ekonomik ve sosyal birtakım olumsuz faktörlerin etkisiyle artmaya devam etmiş ve zaman içerisinde giderek artan bir trend göstermiştir.²⁷

---

²⁵ İlhan Özer, *Devlet Maliyesi*, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, 1980 (görüşler MBTK’ya değil, Özere’e aittir.), s. 25 – 27.

²⁶ Ahmet Kesik, “Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin Ekonomi İçindeki Yeri (1923-2003),” *Maliye Dergisi* (1999), Sayı:130, s. 40-42

²⁷ Elif Yılmaz Binhan ve Nazan Susam. “Türkiye’de Kamu Harcamalarının GSMH İçindeki Payının Analizi ve Ülkeler Arası Karşılaştırma” <http://www.bayar.edu.tr/~msempez/bildiriler.htm> (22 Mayıs 2008)

1980’li yıllardan sonra kamu kesiminin ekonomideki payının azaltılması fikri araştırılmış ve kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi sağladığı fikri 1970’li yıllardan önceki döneme hâkim iken, sonraki dönemde gelirin kamu harcamalarını etkilediği fikri hâkim olmuştur. Bu yeni dönemde, devletin ekonomik hayattan çekilip, eğitim, savunma ve sağlık gibi asli görevlerini yerine getirmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, millileştirilmiş ve elde bulunan endüstriler özel kesime devredilmiş veya devredilmeye başlanmıştır.²⁸

Ancak 1990 yıllarda Türkiye ekonomisinin kamu dengelerinde önemli çöküşler yaşanmıştır. Konsolide bütçe toplam harcamalarının dağılımında 1990’dan 2000’e kadar geçen sürede en önemli artışın borç faiz ödemelerinde olduğu görülmektedir. İç borç servisinin kamu harcamaları içinde önemli bir büyüklüğe sahip olması ekonomik istikrarsızlığı beraberinde getirmektedir.

Kamu harcamaları içinde faiz oranları payı giderek artarken, eğitim ve sağlık harcamalarının payı giderek azalmaktadır. 1990’da eğitime ayrılan pay, toplam harcamaların %18,8’i iken, 2000 başında bu oran %11,2’ye gerilemiştir.²⁹

Eğitim harcamalarından bireylerin verimliliklerini etkileyip daha verimli çalışılması ile ekonomik büyümede pozitif bir rol oynaması beklenmektedir. Eğitim harcamaları ile eğitim sektörü, beşeri sermayenin oluşumuna yol açan en önemli sektördür. Aynı şekilde sağlık harcamalarına bakıldığında da, artan harcamalarla birlikte bireylerin yaşam süreleri ve hayattan beklentileri de artmaktadır. Uzun yaşama beklentileri özel sermaye birikimi kararlarını pozitif yönde etkileyeceğinden ekonomik büyümeyi tetikleyecek güce sahiptir.³⁰

---

²⁸ İbrahim Arısoy, “Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi,” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2005), Cilt 14, Sayı 2, s. 64.

²⁹ Yeldan Erinç, “Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları,” *Stradigma.com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi* (Kasım 2003), Sayı: 10. s. 1.

³⁰ Muhsin Kar ve Hüseyin Ağır, *Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi (Neo-Klasik Büyüme Teorisi)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisat Bölümü, s. 6.

1.5.1. Eğitim Harcamaları

Ülkemizde eğitim harcamalarının incelenmesi için bazı kriterlere göre sınıflandırma yapılması gerekmektedir. Bunun nedeni ortada tek bir harcama kavramı olmaması, farklı tanım ve bakış açılarının olmasıdır. Bu bakımdan 2 bölümde incelenebilir.³¹

- Bütçedeki harcama türü tasnifine göre (Ekonomik Ayrım)
- Eğitim kademelerine göre (İlköğretim-Orta ve Yüksek Öğretim)

1.5.1.1. Ekonomik Ayrıma Göre Eğitim Harcamaları

İlk başta kamu harcamalarının sınıflandırılması açıklanırken ekonomik sınıflandırma ele alınmıştı. Ekonomik sınıflandırmaya göre harcamalar cari, yatırım ve transfer harcaması olarak sınıflandırılabilir.

Daha öncede bahsedildiği üzere cari harcamalar ele alınan dönemde GSMH'ya katkıda bulunan ve o dönemde tüketilen harcamalardır. Cari harcamalar, ekonominin var olan üretim kapasitesini kullanmak için gerekli mal ve hizmetlerin satın alınmasına yönelik olarak yapılmaktadır. Nitelikleri itibari ile her yıl tekrarlanan ve faydası döneminde yok olan harcamalar olarak kabul edilirler. Eğitimde cari harcama kalemlerine bakılacak olursa bunlar;³²

Maaş ve Ücretler	Ek Ders Ücretleri
Yolluklar	Tazminat
Personel Giderleri	İşletme Bakım ve Onarım Harcamaları
Demirbaş Alımları	Kırtasiye Araç Gereç Alımı
Kişi ve Kurumlara Ödenen Danışmanlık Hizmetleri	

---

³¹ Özgür Baykal, *1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)*, Yüksek Lisans Tezi, Adana: 2003, s. 78.

³² M. Hakan Özbaran. “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılına Harcama Türlerine Göre İncelenmesi,” *Sayıştay Dersisi*, Sayı:53, s. 118.

Bir yıldan daha uzun süre kullanılan ve bu yüzden ancak yıllar sonra yenilenmesine gereksinme duyulan mal ve hizmetlerin satın alınması için yapılan ödemeler, yatırım harcamalarını oluşturmaktadır. Yatırım malları uygun bir biçimde korunduğunda yıllarca yararlanılacak mal ve hizmetleri kapsadığından, bunların ömrünü uzatan büyük bakım-onarımlar için yapılan harcamalar da yatırım harcaması içinde yer alır. Yatırım harcamaları;

Arsa Temini	Bina İnşaatı
Taşıt Alımı	Mobilya
Bilgisayar Alımı	Öğretim ve Yönetim İçin Makine Alımı
Bakım Onarım Harcamaları	

Transfer harcamaları, cari ve yatırım harcaması kapsamına girmeyen ve parasal kaynakların bir kısmını belli kurum ve kişilere aktarımını ifade eder. Buna göre;

Öğrenci Bursları	Yemek Yardımları
Devlet Bütçesinden	
Okullara Hazine Yardımı	

Transfer harcaması, “genel olarak satın alma gücünün bir kurum ya da kişiden diğerine, ilave bir ulusal gelir oluşturacak bir reel harcama olmaksızın” aktarılmasıdır.³³

1.5.1.2. Eğitim Kademelerine Göre Eğitim Harcamaları

Ülkemizde kamusal eğitim harcamaları, eğitimin tür ve kademelerine göre; okul öncesi eğitim, temel eğitim, orta öğretim, yüksek öğretim olarak ayrılmaktadır. Eğitim kademelerindeki farklılıklardan dolayı harcamalarda değişimler olabilir ve bunların birçok nedenleri bulunabilir. Bu nedenler, öğrenci ve öğretmen sayıları,

---

³³ “Eğitim Bütçesi” www.kolyos.com/f1/belge_orta.asp?id=40 (04 Mayıs 2008)

personel harcamalarının oranı, öğretmenlerin niteliklerine göre aldıkları paylar ve son olarak sağlıkla ilgili durumlarda yapılan mediko-sosyal harcamalarıdır.³⁴

Dolayısıyla öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artışlar beraberinde harcamalarda da bir artış oluşturacağından tablo 1’de 1994-2006 yılları arasındaki eğitim kademeleri itibariyle öğrenci ve öğretmen sayılarının artış hızı gösterilmiştir.

Tablo 1. Eğitim Kademeleri İtibariyle Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Yıl	İlköğretim		Ortaöğretim		Genel Lise		Mesleki ve Tek.Lise	
	Öğrenci (000)	Öğretmen	Öğrenci (000)	Öğretmen	Öğrenci (000)	Öğretmen	Öğrenci (000)	Öğretmen
1994-1995	6.467	233.073	2.675	64.871	1.156	68.839	895	68.893
1995-1996	6.403	231.900	2.645	70.661	1.201	71.105	962	74.136
1996-1997	6.389	217.131	2.623	72.164	1.158	71.514	980	75.151
1997-1998	9.102	302.982	2.130	140.619	1.166	68.853	964	71.766
1998-1999	9.512	316.991	2.281	145.903	1.283	71.344	998	74.559
1999-2000	10.029	325.140	2.316	143.379	1.400	70.137	916	73.242
2000-2001	10.481	345.015	2.362	139.969	1.487	71.502	875	68.467
2001-2002	10.478	372.687	2.579	144.884	1.673	72.621	906	72.263
2002-2003	10.332	373.303	3.024	137.956	2.038	77.253	986	60.703
2003-2004	10.480	384.170	3.015	147.776	1.942	79.545	1.073	68.231
2004-2005	10.565	401.288	3.039	167.614	1.937	93.209	1.102	74.405
2005-2006	10.674	389.859	3.259	185.317	2.076	102.581	1.183	82.736

“Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)” <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-06/esg.htm> (20 Haziran 2006)

Tablo 2’de geçmişten günümüze eğitim kademeleri itibari ile öğrenci, öğretmen sayıları ve artış katları gösterilmiştir.

Tablo 2. 1923’den Günümüze Eğitimde Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	1923-1924	2005-2006	Artış (Kat)
Öğretmen Sayısı	12.573	760.493	60 Kat
Öğrenci Sayısı	364.428	17.192.000	47 Kat

“Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)” <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-06/esg.htm> (20 Haziran 2006)

³⁴ J. Hallak, “Eğitimde Maliyet ve Harcamalar”, çev. Mahmut Adem, *Talim Terbiye Dergisi Yayınları*, No. 25, Ankara. s. 18.

Türkiye’de eğitim kademeleri itibariyle öğrenci başına yapılan harcamalar OECD ülkeleri ortalamasının bir hayli gerisindedir. Eğitime daha çok yatırım yapan ülkelerin aynı zamanda kalkınmada da öncelikli sırada yer aldığı görülmektedir. Eğitime yapılan yatırım insanda var olan bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirilip bunlardan maksimum düzeyde faydalanmayı sağlamaktadır. Nitelikli işgücü ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin de vazgeçilmez bir unsuru olmaktadır.³⁵

1.5.2. Sağlık Harcamaları

Beşeri sermayenin asıl kaynağını eğitim oluştursa da, toplumun sağlık düzeyi de beşeri sermayeyi besleyen ve gelişmesine katkıda bulunan önemli bir unsurdur. Bir toplumun sağlık düzeyi ile gelişmişlik arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Ekonomik gelişmesini tamamlamış birçok ülkede sağlığa büyük paylar ayrılırken, bunun yanında sağlıkta da iyileşmeler sonucu ekonomiye katkılar sağlanmaktadır. Sağlık ve ekonomi arasında bir nedensellik söz konusudur.

Sağlık sistemine ilişkin önemli göstergelerden biride sağlık harcamalarıdır ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi çok yönlü olmakla birlikte uzun dönemli olmaktadır. Sağlık hizmetleri geniş kapsamlı düşünüldüğünde insana yapılan bir yatırım harcamasıdır. Bu amaçla yapılacak harcamalar, çalışma gücünü koruyacak, ileride olası hastalıkları azaltacak, sağlık harcamalarında tasarrufu sağlayacak ve bununla beraber ekonomik gelişmişliğe önemli katkıda bulunacaktır.³⁶

Sağlıkta bilinçlenme, teknolojik gelişmelerdeki hızlı artış, nüfusun artması gibi nedenlerden dolayı sağlık harcamaları her yıl artış göstermektedir. Kamu kaynakları tarafından finanse edilen sağlık harcamalarındaki artış oranları, sağlık hizmetinin gerçekleştirilebilmesi için finansmanın ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

---

³⁵ Vural Hoşgörür ve Gamze Gezgin, “Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim”, *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, s. 7.

³⁶ Sami Taban, “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi* (Temmuz-Aralık 2006-2), s.35.

Bununla birlikte özel sağlık harcamaları da günden güne artış göstermektedir. 1980’li yıllarda özelleştirme fikri pek akıllarda yokken sağlıkta kamu payının giderek azalması ve özel sektöre yapılan teşviklerin artması özel sektör sağlık harcamalarını giderek arttırmıştır.

Sağlık hizmetleri finansmanında genellikle ulusal finansman yöntemleri kullanılmaktadır. Ülkemizde genel itibariyle kamu ve özel kaynakları bir arada kullanılsa da finansman daha çok kamu kaynaklarından karşılanmaktadır. Özel sağlık harcamalarının büyük bir çoğunluğunu cepten harcama ve özel sigortalar oluşturmaktadır.³⁷

Sağlık hizmetlerinin finansal durumu, 1980 sonrası incelenirken iki dönemde 1980-88 ve 1989 sonrası olarak incelenebilir. 1980-88 döneminin özelliği, kamu sağlık harcamalarının kısıtlanarak, özel sağlık harcamalarının görece olarak kamu sağlık harcamalarından yüksek olmasıdır. Bu dönemde sağlığa ayrılan toplam para 2-2,7 milyar dolar arasında değişmektedir. 1989 yılından sonrası ise kamu sağlık harcamaları özel sektör sağlık harcamalarını geçmeye başlamıştır. 3,6 milyar dolardan başlayarak 10 milyar dolara ulaşan toplam sağlık harcamalarının yeni bir özelliği yapısal hale gelmiş, kamu sağlık harcamalarından özel sektöre aktarım yapılmaya başlanmıştır. Bugün itibari ile kamudan özele sektöre kaynak aktarımı 1989 yılı ile birlikte sistemin yapısal özelliği haline gelmiştir.

Sağlık hizmetlerinin parasal yapısının ikinci önemli özelliği, kamu sağlık harcamalarının giderek genel bütçe dışı kaynaklara daha fazla bağımlı hale getirilmesidir.³⁸

Ülkemizde sağlık harcamalarının GSYİH’ya oranı ve yine bütçe içerisindeki oranı başlıca gelişmiş ülkelerin çok gerisindedir. Toplam sağlık harcamalarından hizmete ayrılan paylar incelendiğinde koruyucu sağlık hizmetlerine ayrılan pay %1

---

³⁷ Şener Olgun, *Türkiye’de 1980 Sonrası Sağlık Politikaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Haziran 2005, s. 67 – 69.

³⁸ Türk Tabipler Birliği. <http://www.ttb.org.tr/TD107/10.php3> (26 Aralık 2005)

civarındadır. Bu oranın düşüklüğü nedeniyle, ayakta ve yatarak verilen sağlık hizmetlerine yapılan harcama tutarları önemli ölçüde artmaktadır.

İlaç harcamaları özellikle son beş yıla girildiğinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde tüm sağlık hizmetleri için harcanan paranın %15'i ilaç tüketimini oluştururken, ülkemizde bu pay sosyal güvenlik kuruluşu harcamaları içinde %50'yi aşmış durumdadır.

Hastane işletmelerinin beklenen verimlilikte işletilememesi maliyetlerde istenmeyen artışlara yol açmaktadır.³⁹

TEPAV İstikrar Enstitüsü tarafından hazırlanan mali izleme raporunda “sağlık harcamaları yıllar içinde artış eğilimi göstermekle beraber, bu artışın kompozisyonu maliyet etkin değildir” denilmiş, koruyucu sağlık hizmetlerinin önemine dikkat çekilmiştir. Koruyucu sağlık hizmetlerine ve halk sağlığına yönelik politikaların geliştirilemediği ortamlarda, daha maliyetli olan tedavi edici sağlık hizmetlerine daha fazla kamu kaynağı ayrılması gerekmektedir denmiştir.

Sağlık harcamalarının 1999'dan günümüze reel olarak %40 oranında arttığına dikkat çekilmiş, sağlık harcamalarının bu oranda artmasının, başta eğitim olmak üzere diğer kamu harcamalarının üzerindeki tasarruf baskısını yoğunlaştırdığı, kamu sağlık harcamalarının reel olarak artmasına, sosyal güvenlik kurumlarının sağlık harcamalarındaki artış ile yeşil kart harcamalarındaki artışın neden olduğu belirtilmiştir.

1999 yılında GSYİH'nın %2,9'u düzeyinde olan genel yönetim sağlık harcamaları toplamı 2002 yılında %3,8'e yükselmiştir. 2004 yılından itibaren, özellikle sosyal güvenlik kurumlarındaki harcama artışının etkisi ile bu oran %4,1'e yükselmiştir.⁴⁰

---

³⁹ Coşkun Can Aktan, “Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı Mevcut Sorunlar ve Swot Analizi,” Sağlık Bakanlığı Stratejik Plan Ön Çalışması, Ankara: Haziran 2004. s.12

⁴⁰ Helin Aygün. “Sağlık Harcamaları Sağlıklı mı?” <http://www.medimagazin.com.tr/mm-saglik-harcamalari-saglikli-mi-h-51583.html> (15 Mayıs 2008)

OECD ülkelerinde de son 10 yıl içerisinde sağlık harcamalarında önemli artışlar görölmektedir. Ülkelerin çoğunda sağlık harcamaları, genel ekonomik büyümeden daha hızlı bir artış göstermiştir. 2003 yılında OECD ülkeleri GSMH'larının %8,8'ini sağlık harcamalarına ayırmışlardır. Bu oranlara geriye doğru bakıldığında daha az olduğu görülür. 1990 yılında %7,1 harcama oranı, 1970 yılında %5 civarlarında oluşmuştur.⁴¹

---

⁴¹ OECD, 2005. Multilingual Summaries. “*Health at a Glance: OECD Indicators – 2005 Edition*”. s. 3.

İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK HARCAMALARI

2.1. Sağlık Harcamaları Tanım ve Sınıflandırmalar

Ülkelerin ulaşmak istedikleri ekonomik kalkınma, günümüzde yeni bir yaklaşımla ele alınmakta ve sağlık konusu bu yaklaşımda önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık sektörünün kalkınma üzerindeki rolünü ön plana çıkartan bu yeni yaklaşım, sektörün önemini daha da arttırmış ve ülkelerin kalkınmışlık göstergelerinde sağlık verileri yer almaya başlamıştır.

Kişi başına düşen milli gelir dağılımı, sanayileşme, işsizlik oranı, altyapı, beslenme ve eğitim düzeyi gibi birçok ekonomik, sosyal ve kültürel göstergelerle açıklanan, klasik anlamda kalkınma, yeni yaklaşımda; beşeri kalkınma nosyonu ön plana alınarak, eğitim ve sağlık göstergeleriyle özdeşleştirilmiştir. Diğer göstergelerle birlikte, toplam sağlık harcamalarının topluma yansımaları olan kişi başına hekim sayısı, yatak sayısı, ilaç tüketimi, sağlık hizmetleri kalitesi ile buna ulaşılabilirlik ve bunların doğal uzantısı olan bebek ölüm oranı, genel ölüm oranı ve ortalama ömür gibi temel sağlık göstergeleri, toplumun kalkınmışlık düzeyini belirleyen faktörlerdir.

Ülkelerde, sağlık politikaları sağlığın kurumsallaşması, tarih boyunca toplumların politik ve ekonomik koşullarına, toplumsal yapılarına, değer sistemlerine, sağlık koşullarındaki toplumsal değişim ve gereksinimlerine göre şekillenmiştir. Türk sağlık politikası ve bunun kurumsallaşması ise, sosyal devlet anlayışının bir unsuru olarak doğup gelmiştir.

Dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de, sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel göstergelerinden olan sağlık hizmetleri, giderek artan bir önem kazanmaktadır. Türkiye’de sağlık hizmetleri talebini karşılama, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamasını ve sağlık hizmetlerinden eşit ve en iyi şekilde faydalanmasını

sağlama görevi Anayasa ile devletin yükümlülüğüne verilmiş ve sağlık kuruluşlarının planlanmasının tek elden ve devlet tarafından yürütülmesi öngörülmüştür.

Sağlık sektörünün gelişmişlik düzeyini ölçmede; demografik göstergeler ile bazı hastalıkların ve hizmetlerin sunumunun yanı sıra, özellikle uluslar arası karşılaştırmalarda aşağıdaki göstergeler kullanılmaktadır.⁴²

1) Toplam sağlık harcamaları:

- Kamu ve özel sektör sağlık harcamaları ve kurumsal dağılımı,
- Sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı,
- Kişi başına düşen sağlık harcamaları,

2) Sağlık hizmetleri arzı:

- Sağlık personeli ve kişi başına düşen sağlık personel sayısı,
- Hasta yatağı ve kişi başına düşen yatak sayısı,

3) Sağlık yatırımları.

Bir ülkenin sağlık harcamaları, iktisadi gelişmeyi doğrudan etkileyen harcamalar olarak değerlendirilir.⁴³ Sağlık sektörü eğitimle birlikte öncelikli sektörler arasında mutlaka yer almalıdır. Sağlık harcamalarını basit bir tüketim harcaması niteliğinde görmek son derece hatalıdır. Aynı zamanda bir yatırım harcaması olan sağlık harcamalarının eksikliğinin doğuracağı olumsuz etkileri ileride telafi etmek pek kolay değildir.⁴⁴

---

⁴² <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> (20 Aralık 2005)

⁴³ Ali Bilge, "İlaça Dayalı Sağlık Harcamaları," Birgün, 20 Ağustos 2004.

⁴⁴ Sağlık Yönetimi ve Tıp Teknolojisi Dergisi. <http://www.hastanedergisi.com/sayi17/busayida33.asp> (26 Aralık 2005)

Sağlık hizmetlerinin sunumunda; koruyucu sağlık hizmetleri ve teşhis ve tedavi edici sağlık hizmetleri olmak üzere, iki boyutlu sağlık hizmeti sınıflandırması yapılmaktadır.⁴⁵

2.1.1. Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri

Muayene, teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini içerir. Hastalık riskinin ortaya çıkması durumunda verilen sağlık hizmetleridir. Tedavi hizmetleri ayakta tedavi, yatakta tedavi ve evde bakım şeklinde sınıflandırılabilir. Bunlardan yataklı tedavi sistemi en pahalı sistemdir. Koruyucu sağlık hizmetlerine göre, tedavi hizmetlerinde kişisel fayda ön plandadır. Rehabilitasyon hizmetleri ise sakat ve işgücünü kaybedenlere işgücü ve çalışma imkânı sağlanmasına yönelik hizmetlerdir.⁴⁶

2.1.2. Koruyucu Sağlık Hizmetleri

Çevre sağlık koşullarının düzeltilmesi, halkın sağlık konusunda eğitilmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, beslenme koşullarının geliştirilmesi, ana çocuk sağlığı ve aile planlaması konularını kapsar.

Bu hizmetlerin devlet adına görevlisi Sağlık Bakanlığıdır. Koruyucu Sağlık Hizmetleri salt devlet (Sağlık Bakanlığı) tarafından gerçekleştirilir. Tedavi Edici Hizmetler ise; diğer bakanlıklar, İktisadi Kamu Kuruluşları, SSK, Tıp Fakülteleri ve diğer özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilir.⁴⁷ Ancak Koruyucu Sağlık Hizmetlerini Sağlık Bakanlığına bağlı birinci basamak sağlık hizmet birimleri yanı sıra bazı sağlık üniteleri ücretsiz olarak verebilmektedir.

---

⁴⁵ <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> (20 Aralık 2005)

⁴⁶ N.H. Fişek, *Halk Sağlığına Giriş*, Hacettepe Üniversitesi, Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırıcı Yetiştirme Merkezi, Ankara: Yayın No:2, 1963, s. 6.

⁴⁷ Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye İstatistik Yıllığı 1999*, Ankara. s. 132

2.2. Sağlık Harcaması Yapan Kuruluşlar

Sağlık alanında kamu harcamaları Sağlık Bakanlığı, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Sosyal Yardımlaşma Fonu, diğer Bakanlıklar, Sivil Kuruluşlar, Sosyal Güvenlik Kurumları (SSK, Emekli Sandığı, Bağ kur), Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Belediyeler tarafından üstlenilmektedir.

Özel harcamalar ise kendi ceplerinden harcama yapan kişilerle, özel sigorta programlarına verdikleri primlerle katkıda bulunan kurum ve kişilerden oluşmaktadır.⁴⁸

Genel itibariyle ilk olarak Sağlık harcaması yapan kuruluşların 31 Aralık 2006 tarihi itibari ile yatak ve hastane sayıları aşağıdaki tablodan incelendiğinde 1205 hastane ve 196.667 hastane yatağı vardır. Hastanelerin %67'si ve hastane yataklarının %68'i Sağlık Bakanlığına aittir. Özel sektörün toplam hastaneler içindeki oranı ise %25 olmasına rağmen yatak kapasitesi içindeki oranı %7'dir.⁴⁹

Tablo 3. Türkiye'de 31 Aralık 2006 İtibari İle Kurumlara Göre Hastane ve Yatak Sayılarının Dağılımı

Kurum	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Yatak Yüzde Dağılımı
Toplam	1.205	196.667	100
Sağlık Bakanlığı	769	133.168	67,7
Milli Savunma Bakanlığı	42	15.900	8,1
Üniversite	56	29.700	15,1
Belediyeler	6	1.191	0,6
Vakıf/Dernek	19	2.176	1,1
Yabancı	3	232	0,1
Azınlık	5	593	0,3
Özel	305	13.707	7

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, "Sağlıkta İnsan Kaynakları ve Politika Oluşturma Çalıştayı"
http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051624140.SAIK_calistay_tr.pdf (19 Mayıs 2008)

⁴⁸ Pelin Tekneci. "Sağlık Sektörünün Mevcut Durumu"
<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/saglikveilac/raporlar/son/EK-22.pdf> (20 Aralık 2005)

⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, "Sağlıkta İnsan Kaynakları ve Politika Oluşturma Çalıştayı"
http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051624140.SAIK_calistay_tr.pdf (19 Mayıs 2008)

2.2.1. Sağlık Bakanlığı Sağlık Harcamaları

Ülkemizde sağlık harcaması yapan kuruluşlar içinde Sağlık Bakanlığı başı çekmektedir. Tüm halka sağlık hizmeti vermekle yükümlü olan Sağlık Bakanlığı, gerek genel bütçeden gerekse döner sermaye gelirlerinden oluşan kaynaklarıyla toplam kamu sağlık harcamalarının halen yaklaşık üçte birini karşılamaktadır.⁵⁰

Sağlık sektöründe hizmet sunumu ve finansmanında ilk sırayı Sağlık Bakanlığı almaktadır. Bakanlığın bütçesi, sektörde en önemli payı alması nedeniyle, devletin sağlık sektörüne verdiği önemin bir göstergesi olması açısından anlamlıdır.⁵¹

Tablo 4. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bütçesinin Kamu Sağlık Harcaması, Toplam Sağlık Harcaması, Konsolide Bütçe ve GSYİH'ya Göre Dağılımı (Bin YTL), 1999 – 2006, Türkiye

Yıl	Sağlık Bakanlığı Bütçesi (Harcama)	Kamu Sağlık Harcaması		Toplam Sağlık Harcaması		Konsolide Bütçe		GSYİH	
1999	805.246	3.047.000	26,4	4.985.000	16,2	28.084.685	2,9	77.415.000	1
2000	1.139.513	5.190.000	22	8.248.000	13,8	46.705.028	2,4	124.583.000	0,9
2001	1.821.581	9.097.000	20	13.337.000	13,7	80.579.065	2,3	178.412.000	1
2002	3.038.946	14.445.000	21	20.524.000	14,8	115.682.350	2,6	277.574.000	1,1
2003	3.674.262	19.510.000	18,8	27.259.000	13,5	140.454.842	2,6	359.763.000	1
2004	4.461.250	24.019.000	18,6	33.237.000	13,4	141.020.860	3,2	430.511.000	1
2005	6.769.154	26.426.000	25,6	37.013.000	18,3	146.097.573	4,6	487.202.362	1,4
2006	8.535.254	31.284.000	27,3	43.197.000	19,8	175.303.995	4,9	576.322.231	1,5

T.C. Sağlık Bakanlığı, *Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007*, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.. Ankara: 2007. s. 197.

Yukarıdaki tabloda Sağlık Bakanlığının yapmış olduğu toplam harcamanın, kamu sağlık harcaması, toplam sağlık harcaması, Konsolide Bütçe ve GSYİH'ya göre dağılımı gösterilmiştir. Yıllar itibari ile bakıldığında sağlık bakanlığı harcamalarının 1999 yılında kamu sağlık harcamaları içindeki oranı %26,4 iken bu oran 2004 yılında %18,6 seviyesine düşmüş 2006 yılında ise tekrar 27,3 seviyesine yükselmiştir. Toplam sağlık harcamalarında ise 1999 yılında %16,2 olan oran 2004 yılında %13,4 seviyesine düşmüş 2006 yılında 19,8 seviyesine yükselmiştir.

⁵⁰ Sağlık Yönetimi ve Tıp Teknolojisi Dergisi. <http://www.hastanedergisi.com/sayi17/busayida33.asp> (26 Aralık 2005)

⁵¹ <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> (20 Aralık 2005)

Konsolide bütçe ve GSYİH içindeki sağlık bakanlığı harcama oranlarına bakıldığında yıllar itibari ile 2005 yılına kadar fazla bir değişiklik görülmemektedir. Ancak 2005 yılıyla beraber Konsolide bütçe içindeki sağlık bakanlığı harcama oranı %2,5 seviyelerinden ortalama %4,5 seviyelerine yükselmiştir. GSYİH içinde ise %1 olan oran 2005 yılında %1,4 2006 yılında ise %1,5 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.2. Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Harcamaları

Sosyal Sigortalar Kurumu, SSK, en büyük sosyal sigorta kuruluşudur. 9 / 7 / 1945 tarih ve 4792 Sayılı Kanunla İşçi Sigortaları Kurumu adı ile kurulmuş, 1 / 3 / 1964 tarihinde yürürlüğe giren 506 Sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı, mali ve idari bakımdan özerk bir kamu kuruluşudur.⁵²

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun mali bütçesi 2001 yılından 2006 yılına kadar önemli ölçüde artış göstermiştir. 2001 yılında 8,5 Katrilyon TL. olan bütçesi 2006 yılı itibari ile 35,9 Katrilyon TL. seviyesine yükselmiştir.

Tablo 5. Sosyal Sigortalar Kurum Bütçesi

SOSYAL SİGORTALAR KURUMU BÜTÇESİ		
2001	8,5	Katrilyon TL
2002	13,5	Katrilyon TL
2003	18,8	Katrilyon TL
2004	22,6	Katrilyon TL
2005	30,3	Katrilyon TL
2006	35,9	Katrilyon TL

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Aylık İstatistik Bülteni Ocak 2006
http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/ocak_2006.xls (18 Haziran 2008)

⁵² Yusuf Alper, *Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, bağ-kur)*, 2.b., İstanbul: Alfa Yayınevi, 1999.

Tablo 6. Sosyal Sigortalar Kurumu Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları

Sosyal Sigortalar Kurumu Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları						
(Bin YTL.)						
Yıllar	Sağlık Harcaması	İlaç Giderleri			Kurum Eczaneleri	Anlaşmalı Eczaneler
		İlaç Harcaması	Değişim Oranı (%)	Sağlık Harcamaları İçinde Oranı (%)		
1999	748.699	304.016	83,6	40,6	247.198	56.818
2000	1.280.188	572.409	88,3	44,7	445.379	127.030
2001	2.257.957	992.615	73,4	44	770.999	221.616
2002	3.594.350	1.878.558	89,3	52,3	1.553.767	324.790
2003	4.981.193	2.101.495	11,9	42,2	1.662.127	439.368
2004	6.635.691	2.687.750	27,9	40,5	2.159.597	528.152
2005	7.677.105	3.552.939	32,2	46,3	881.953	2.670.986
2006(Tahmini)	11.383.710	4.439.477	25,0	39,0	0,0	4.439.477

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Aylık İstatistik Bülteni Ocak 2006
http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/ocak_2006.xls (18 Haziran 2008)

Tabloya bakıldığında Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yapılan sağlık ve ilaç harcamaları 1999 yılından 2006 yılına kadar sürekli artış göstermektedir. 1999 yılında 748.699 Bin YTL olan sağlık harcamaları 2006 yılına gelindiğinde 11.383.710 Bin YTL olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönem için ilaç harcamaları 304.016 Bin YTL iken 4.439.477 Bin YTL seviyesine yükselmiştir. Kurumun yaptığı sağlık harcamalarının içindeki ilaç harcamalarının oranı 1999 yılında %40,6 iken 2006 yılında %39 olarak gerçekleşmiştir. İlaç harcamalarının değişim oranlarına bakılırsa 2003 yılına kadar ortalama %85 civarlarında bir artış söz konusu iken bu oranlar 2003'te %11,9, 2004'te %27,9, 2005'te %32,2, 2006'da %25 olarak gerçekleşmiş ve azalan bir oranda artış göstermiştir.

2.2.3. Emekli Sandığı Sağlık Harcamaları

8 / 6 / 1949 tarih ve 5434 Sayılı Kanunla, kamu kesiminde çalışan sivil ve askeri personeli sosyal güvenlik kapsamına almak üzere, o yıla kadar çeşitli memur grupları için oluşturulmuş sandıkların birleştirilmesi ile kurulmuştur. Maliye Bakanlığı bünyesinde bir sosyal sigorta kuruluşudur.

Emekli Sandığı, mensuplarına yaşlılık, malullük ve ölüm hallerinde koruma garantisi sağlamaktadır. Ayrıca, sandıktan gelir ve aylık almakta olanlarla aile fertlerine sağlık hizmetleri sunmaktadır.

Tablo 7. Emekli Sandığı'nın Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları

Emekli Sandığı'nın Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları					
(Milyon YTL.)					
Yıllar	Sağlık Harcamaları	Değişim Oranı (%)	İlaç Giderleri	Değişim Oranı (%)	İlaç Giderlerinin Toplam Sağlık Harcamaları İçindeki Oranı (%)
2000	623	73	358	80,8	57,5
2001	1.089	74,8	660	84,4	60,6
2002	1.840	68,9	1.100	66,7	59,8
2003	2.498	35,8	1.517	37,9	60,7
2004	2.795	11,9	1.524	0,5	54,5
2005	(*) 2.917	4,1	1.607	5,2	55
2006	2.819	-0,3	1.326	-17,5	47,1

*2005 yılında ödenen 2.917.045.576 YTL.'nin 168.305.816 YTL.'lik kısmı 2004 yılında gerçekleşen ancak nakit sıkıntısı nedeniyle 2005 yılında ödemesi yapılan sağlık harcamalarına aittir.

T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, <http://www.emekli.gov.tr/saglikist0405.html> (17 Haziran 2008)

Tablo 'de Emekli Sandığı sağlık ve ilaç harcamaları 2003 yılına kadar düzenli bir artış gösterirken bu yıldan itibaren azalma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. 2000 yılında 623 Milyon YTL olan harcama 2003 yılına kadar ortalama olarak %70 oranında bir artışla 2.498 milyon YTL seviyesine yükselmiş, 2004 yılından itibaren harcama oranları azalan bir seyirde artma eğilimi gösterirken 2006 yılında ise bir önceki yıla oranla daha az harcama gerçekleştirilmiştir.

Aynı şekilde ilaç harcamaları da 2003 yılına kadar düzenli artış seyri izlerken bu yıldan itibaren azalan oranda bir artış göstermiştir. Yine 2006 yılında ilaç harcamalarının bir önceki yıla oranla azalmış görülmektedir.

2.2.4. Bağ-Kur Sağlık Harcamaları

En son kurulan, ancak kapsamına aldığı kişi sayısı bakımından ülkemizin ikinci büyük sosyal sigorta kuruluşudur. 2 / 9 / 1971 tarih ve 1479 Sayılı kanunla kurulmuş, sanayi ve hizmetler kesiminde kendi nam ve hesabına çalışanları kapsamına almıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı özerk bir kamu kuruluşudur.

1479 Sayılı Kanun çerçevesinde mensuplarına yaşlılık, malullük ve ölüm haklerinde hak sahiplerine aylık bağlamaktadır. 1985 yılından itibaren ise kademeli olarak sağlık sigortası uygulaması da başlamış, 1 / 1 / 1989 tarihinde bütün kurum mensupları kapsama alınmıştır.⁵³

Tablo 8. Bağ-kur'un Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları

Bağ-Kur'un Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları					
(Bin YTL.)					
Yıllar	Sağlık Harcamaları	Değişim Oranı (%)	İlaç Giderleri	Değişim Oranı (%)	İlaç Giderlerinin Toplam Sağlık Harcamaları İçindeki Oranı (%)
1999	413.417	105,4	231.419	90,6	56
2000	730.296	76,6	458.336	98,1	62,8
2001	1.228.849	68,3	780.446	70,3	63,5
2002	2.195.308	78,6	1.321.532	69,3	60,2
2003	3.183.100	45	1.997.200	51,1	62,7
2004	3.719.000	16,8	2.188.000	9,6	58,8
2005	3.625.825	-2,5	1.841.000	-15,9	50,8
2006	3.622.577	-0,1	1.766.037	-4,1	48,8

Bağ-kur Aylık İstatistik Bülteni, "Bağ-kur'un Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları"
http://www.ssk.gov.tr/sgk/doc/istatistik/sgk_bulten2006_12.pdf (17 Haziran 2008)

Bağ-kur'un yapmış olduğu sağlık harcamaları da 1999 yılında 413.417 Bin YTL olarak gerçekleşmiş bu harcamalar 2003 yılına kadar aynı oranlarda artış göstermiş fakat 2004 yılına gelindiğinde azalan bir şekilde artış göstererek 2.195.308 Bin YTL olarak gerçekleşmiştir. 2005 ve 2006 yıllarında ise harcamalarda önceki yıllara oranla azalma söz konusudur.

⁵³ <http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> (20 Aralık 2005)

İlaç harcamalarına bakıldığında yine aynı dönemlerde ortalama bir artış oranı söz konusu iken 2004 yılında bu harcama ve artış oranlarında gerileme görülmüştür. 1999 yılında 231.419 Bin YTL olarak gerçekleşen harcamalar 2004 yılında 2.188.000 Bin YTL olmuştur. 2004'ten itibaren ilaç harcamalarında da önemli ölçüde azalmalar olduğu tabloda görülmektedir.

İlaç giderlerinin Bağ-kur toplam sağlık harcamaları içindeki oranlarına baktığımızda bu oranlarda fazla bir değişiklik görülmemiş ortalama %60'lar seviyesinde gerçekleşmiştir. 1999 yılında %56 olan oran 2004 yılında fazla değişiklik göstermeyerek %58,8 olmuş 2005 ve 2006 yıllarında da %50 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

2.2.5. Yükseköğretim Sağlık Harcamaları

Türk Mali Sisteminde katma bütçeli kuruluşlar içinde yer alan üniversitelere bağlı tıp fakülteleri hastaneleri ile diş hekimliği, eczacılık fakülteleri ve hemşirelik yüksekokulları gerek sağlık hizmeti üreterek, gerekse sağlık eğitimi yaparak harcama gerçekleştirmektedirler. Özellikle üniversite hastaneleri üçüncü basamak sağlık hizmeti vererek önemli ölçüde harcama yapmaktadırlar. Sigortalı ve sigortasız tüm hastalara hizmet veren üniversite hastaneleri, hem genel bütçeden aldıkları payla, hem de kendi döner sermaye gelirleri ile harcamalarını finanse etmektedirler.⁵⁴

Yükseköğretime ayrılan bütçe ödeneklerinin toplam bütçe içindeki payı, 1992 yılında %4,3, 1994 yılında %3,8, 2001 yılında % 2.82, 2002 yılında % 2.55, 2003 yılında %2.27, 2004 yılında %2.45'dir. Konsolide bütçeden YÖK ve üniversitelere ayrılan pay son yıllarda artmasına karşın, oldukça yetersizdir. Konsolide bütçe yatırımlarından YÖK ve üniversitelere ayrılan pay ise 2004 yılında %11.10 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁵

---

⁵⁴ Mehmet Tokat, *Türkiye'de Sağlık Sektörünün Finansmanı*, Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, (Nisan 1993), s. 26.

⁵⁵ Türk Eğitim-Sen. "Yükseköğretimin Durumu" <http://eski.turkegitimsen.org.tr/detail.php?makale=293&tur=11> (10 Mart 2007)

Yükseköğretimin yapmış olduğu sağlık harcamaları konusunda tam net bir sayısal veriye ulaşılamasa da Yükseköğretimde yatırım ödeneklerinin sektörel dağılımında sağlık sektörüne ne kadar pay aldığı görülmektedir.

Tablo 9. Yükseköğretim Yatırım Ödeneklerinin Alt Sektörlere Dağılımı 1998-2005

Yıllar	Toplam Yatırım Ödeneği (Bin YTL)	Sektörel Dağılım (%)
		Sağlık
1998	975.020	40,3
1999	791.256	32,9
2000	887.402	33,9
2001	683.737	30
2002	891.105	28,1
2003	1.015.559	33,5
2004*	940.826	32,6
2005	903.765	32,9

*10 trilyon kamulaştırma ödeneği hariç

Yüksek Öğretim Kurulu. Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor). Ankara, Haziran 2006. s. 82.

Yükseköğretim yatırım ödeneklerinin sağlık sektörüne ayrılmış olan payı 1999 yılından 2005 yılına kadar ortalama %32'lik bir seviye izlemiş ve genelde bu oranlarda gerçekleşmiştir.

2.2.6. Milli Savunma Bakanlığı ve Bakanlıkların Sağlık Harcamaları

Türkiye'de kendi sağlık sistemini kurarak hizmet veren kuruluşlardan biri de Milli Savunma Bakanlığı'dır.

Sağlık ve Milli Savunma Bakanlığı gibi sağlık hizmeti veren bakanlıkların yapmış olduğu sağlık harcamaları dışında, bakanlıklara bağlı Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşlarda 657 sayılı Personel Kanunu hükümlerine göre çalışan devlet memurlarının sağlık güvenceleri bu kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Bu kişilere yapılacak her türlü sağlık gideri, kamu gelirlerinden ayrılmış olan ödeneklerle karşılanır.⁵⁶

---

⁵⁶ Mehmet Tokat, a.g.e. s. 24.

2000 yılından bu yana bakanlıkların ve milli savunma bakanlığının yapmış olduğu toplam sağlık harcamalarının, kişisel çalışmalar için kişilere verilmemesi dolayısıyla bu başlık altında gösterilememektedir. Yalnız son bölümünde oluşturulan istatistik'i analizde kullanılan Milli Savunma Bakanlığı harcamaları kamu harcaması toplamı olup, ayrı olarak kamu harcamaları içinde sağlık harcamaları tutarları verilmediğinden yine bu başlık altında gösterilememektedir.

2.2.7. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Sağlık Harcamaları

Kamu teşebbüsü; sermayesinin tamamına veya yarısından fazlasına sahip olarak ya da diğer yollarla, devletin ve/veya diğer kamu tüzel kişilerinin yönetimine, yönetim organları vasıtasıyla hakim olduğu teşebbüs şeklinde tanımlanabilir.

Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) kavramı, gerek konuyla ilgilenen kişi ve kuruluşlar tarafından, gerekse mevzuatta farklı anlamlarda kullanılmakta olup bir tanıma göre KİT'ler; ekonomik faaliyette bulunmak üzere devlet ya da başka bir kamu kuruluşu tarafından yalnız veya ortaklık yolu ile oluşturulan, sermayesinin tamamı veya çoğunluğu devlet veya diğer kamu kuruluşlarına ait bulunan, doğrudan doğruya veya dolaylı biçimde devlet tarafından denetlenen ve ürettikleri mal ve hizmetlerden yararlanabilmek için karşılık ödenmesi gereken iktisadi işletmelerdir.⁵⁷

Birer kamu kuruluşu olmasına rağmen özel hukuk kurallarına göre faaliyet gösteren KİT'ler, her alandaki giderlerini olduğu gibi, sağlık giderlerini de kendi satış gelirlerinden finanse eder. Özerk bütçeli olan bu kurumların genel ve katma bütçe ile direkt bir ilişkisi yoktur. Bu nedenle de, sağlık alanında da devlet çalışanlarının çok ötesinde avantajlar sunabilir. Örneğin anlaşma yaptığı hekim ve sağlık kuruluşlarından her türlü sağlık hizmeti satın alma yoluyla çalışanlarına sunabildiği gibi, kendi hekim ve hastaneleri olan KİT örnekleri de mevcuttur.⁵⁸

---

⁵⁷ Mustafa Özkan, "Kamu İktisadi Teşebbüs'lerinin Tabii Olduğu Mevzuat ve TBMM'nce Denetlenmesi Hakkında Mevzuatla İlgili Not," http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/kit'lerin%20denetimi.htm (05 Mayıs 2008)

⁵⁸ Tübitak Vizyon 2023 Teknoloji Öngörüsü Projesi Sağlık ve İlaç Paneli Sağlık Hizmetleri Alt Grubu. Rapor-1. s. 13.

2.2.8. Yerel Yönetim Sağlık Harcamaları

Yerel yönetimler, ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki topluluklarda yaşayan insanların, ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacı ile kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluşlardır.⁵⁹

Türk idari yapısında Yerel Yönetimler özel bütçeli kuruluşlar olarak sağlık harcaması yapan bir diğer kamu örgütüdür. Ancak memurları tamamen genel bütçe hükümlerine tabi olduğu için Maliye ve Gümrük Bakanlığından aldığı ödeneklerle (180 kalem ödeneği) yetinmemek durumundadır.⁶⁰

2.2.9. Fon Kaynaklı Sağlık Harcamaları

Fonlar; belirli kamu hizmetini görmek üzere, bütçe kaynaklarından ve kanunla belirlenmiş kamu gelirleri üzerinden ek olarak alınan kaynaklar veya belirli vergileri temel alarak oluşturulan diğer kaynaklardan oluşur.

Türkiye’de sağlık harcaması yapan iki önemli “Fon” kuruluşundan bahsetmek gerekir. Birincisi, 3418 Sayılı Kanun’a göre kurulmuş olan Geliştirme ve Destekleme Fon’u, ikincisi de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon’udur. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu sağlık harcamaları açısından en önemli fondur.⁶¹

---

⁵⁹ Vikipedi Özgür Ansiklopedi, “Yerel Yönetimler,” http://tr.wikipedia.org/wiki/Yerel_y%C3%B6netim (20 Haziran 2008)

⁶⁰ Mehmet Tokat, a.g.e. s. 28.

⁶¹ Çetin Akar, “Ulusal Sağlık Hesapları Kamu Harcamaları,” <http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/PDF%20SUNUMLAR%20USH%20YAYGINLASTIRMA%20CALISTAYI/Turkce%20Sunular/1.GunSunular/Kamu%20Harcamalari.pdf> (01 Mayıs 2008)

2.2.10. Özel Sektör Sağlık Harcamaları

Bundan ayrı olarak, özel sağlık sigortaları da kişilerin sağlık sorunlarını daha kolay bir yolla çözümlayebilmeleri için geliştirilmiştir. Böylelikle sigortalılar öngörülemeyen bir rahatsızlığın maddi sıkıntısını yaşamaksızın, istedikleri bir sağlık kuruluşunu tercih ederek daha uygun koşullarda tedavi edilerek sağlıklarına kavuşabilmektedirler.

Tablo 10'da Özel Sektörde 1999 yılında yapılan toplam sağlık harcamaları 1.938 Milyon YTL seviyesinden 2006 yılına gelindiğinde 11.913 Milyon YTL seviyesine yükselmiştir. 1999 yılında toplam cari sağlık harcaması içinde özel sağlık harcamalarının payı %38,9, 2000 yılında %37,1, 2001 yılında %31,8, 2002 yılında %29,6, 2003 yılında %28,4, 2004 yılında %27,7, 2005 yılında %28,6, 2006 yılında da %27,6 olarak gerçekleşmiş ve 1999 yılından 2006 yılına gelindiğinde bu oranın %10 civarında azaldığı görülmektedir.

Tablo 10. Özel Sektör Toplam Sağlık Harcaması (Milyon YTL), 1999-2006, Türkiye

Yıllar	Toplam Cari Sağlık Harcaması		Özel Sektör Sağlık Harcaması	
1999	4.985	100	1.938	38,9
2000	8.248	100	3.058	37,1
2001	13.337	100	4.240	31,8
2002	20.524	100	6.079	29,6
2003	27.259	100	7.749	28,4
2004	33.237	100	9.218	27,7
2005	37.013	100	10.587	28,6
2006	43.197	100	11.913	27,6

T.C. Sağlık Bakanlığı, *Türkiye'de Sağlığa Bakış 2007*, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.. Ankara: 2007. s. 204.

2.2.11. Hane Halkı Cepten Yapılan Sağlık Harcamaları

Dünyada ve ülkemizde sağlık harcamaları her ne kadar belli başlı kurumlar tarafından gerçekleştirilse de kişilerin kendileri tarafından karşılanan sağlık harcamaları da bulunmaktadır. Aslında hane halkı cepten sağlık harcamaları özel

sektör sağlık harcamalarının içinde incelenmesine rağmen bu tez çalışmasında ayrı olarak ele alınmıştır.

Tablo 11. Hane Halkı Toplam Sağlık Harcaması (Milyon YTL) 1999-2006 Türkiye

Yıllar	Toplam Cari Sağlık Harcaması		Hane Halkı Cepten Harcama	
1999	4.985	100	1.449	29,1
2000	8.248	100	2.280	27,6
2001	13.337	100	3.114	23,3
2002	20.524	100	4.300	21
2003	27.259	100	5.414	19,9
2004	33.237	100	6.372	19,2
2005	37.013	100	7.354	19,9
2006	43.197	100	8.357	19,3

T.C. Sağlık Bakanlığı, *Türkiye’de Sağlığa Bakış 2007*, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.. Ankara: 2007. s. 204.

Hane halkının cepten yapmış olduğu toplam sağlık harcamaları 1999 yılında 1.449 Milyon YTL seviyesinden 2006 yılında 8.357 Milyon YTL seviyesine yükselerek yıllar bazında bakıldığında düzenli bir artış göstermektedir.

Toplam cari sağlık harcaması içinde hane halkı cepten harcama oranı 1999 yılında %29,1, 2000 yılında %27,6, 2001 yılında %23,3, 2002 yılında %21, 2003 yılında %19,9, 2004 yılında %19,2, 2005 yılında 19,9, 2006 yılında da %19,3 olarak gerçekleşmiş ve 1999 yılından 2006 yılına gelindiğinde %10 oranında bir düşüş göstermiştir.

2.3. Değerlendirme

Her sektörde olduğu gibi sağlık sektöründe de sağlık hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde arz edilebilmesi için alternatif sunum, finansman, organizasyon, yönetim sistemleri ve yöntemleri mevcuttur.

Sağlık hizmetleri temel olarak koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri, rehabilitasyon ve uzun süreli bakım hizmetlerinin sunulmasından oluşmaktadır. Söz konusu bu sağlık hizmetlerinin her birinin farklı şekillerde sunumu

mümkün olabilir. Temel sağlık hizmetlerinin tam kamusal bir mal özelliği taşıması, bu hizmetlerinin sunumunun bütünüyle piyasaya bırakılmasının mümkün olmadığını göstermektedir. Koruyucu temel sağlık hizmetleri dışındaki sağlık hizmetleri sunumunda ise çok farklı yöntemler uygulanabilir. Bu yöntemler, doğrudan devlet tarafından sunum yönteminden ortak girişim yöntemine kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde yer almaktadır. Alternatif sunum yöntemleri içerisinde günümüzde ortaya çıkan en önemli eğilimler yerelleştirme, serbestleşme, özelleştirme ve gönüllüştürmedir. Sağlık hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmekte, sağlık piyasasına özel kesimin giriş engelleri azaltılmakta ve piyasaya giriş serbestleştirilmekte, bir kısım sağlık hizmetlerinin sunumu tamamen özelleştirilmekte ve ayrıca kar amacı gütmeyen üçüncü sektörün sağlık alanındaki hizmetleri teşvik edilmektedir. Bu yöntemlerin her birinin kendisine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Ancak genel trend olarak sağlığın artık tümüyle “kamu hizmeti” olarak kabul edilmediği söylenebilir.⁶²

Genel olarak sağlık harcaması yapan kuruluşlara bakıldığında harcama oranlarının 2003 yılına kadar artış gösterdiği ancak bu yıldan itibaren azalan bir seyirde artış gösterdiği görülür. Bunun nedeni ise kamu sağlık harcamalarının giderek genel bütçe dışı kaynaklara daha fazla bağımlı hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da beraberinde kamu sağlık kaynaklarını daha kırılgan ve istikrarsız hale getirecektir. Bir diğer önemli noktada Maliye Bakanlığı'nın döner sermaye gelirlerine daha yüksek oranlarda el koyması ile beraber kamu sağlık kurumları iyice dar boğaza girmektedirler. Devlet memurlarının kamu sağlık kurumları yerine, özel sağlık kurumlarında da muayene olabilmelerine olanak sağlanmasından dolayı kamu sağlık kurumları bu durumdan etkilenmektedir.

---

⁶² Coşkun Can Aktan ve A.Kadir Işık, “Sağlık Hizmetlerinin Sunumu ve Alternatif Yöntemler,” s. 6-7. <http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/sunum-alternatif.pdf> (17 Nisan 2008)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM HARCAMALARI

3.1. Eğitim Harcamaları Tanımı

Hızlı değişim ve gelişim süreci içinde, dünyada birçok ülke ve toplum, gerçek kalkınmanın odak noktasının bilgi ve bilgi üretimi olduğunu görüşünü keşfetmiştir. Bilim ve teknolojiye hızlı değişimler toplumları bilgi üretme ve bilgiyi kullanma konularında daha duyarlı yapmakta ve eğitimi herkes için hayat boyu devam eden bir süreç haline getirmektedir.

Bilgi, bilgi üretimi ve eğitim, toplumlarda hayati önem kazanmaktadır. Eğitim, bilgi üretimini sağlaması, bilgi üretecek insanları yetiştirmesi ve bilgiyi yayarak, kullanma olanaklarını toplumlara kazandırması açısından bilgi ve bilgi üretimi kavramları ile doğrudan ilişki içerisinde bulunmaktadır.⁶³

Eğitim, 2000’li yıllara girerken bütün dünyada daha fazla önem kazanmış, bilgi toplumuna giden yolda yeni arayışların, yeniden yapılanmaların asıl hedefi haline gelmiştir.

“Bizim de eğitimdeki hedefimiz, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, bilimsel düşünceye sahip, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, üretken, kendine yeterli ve güvenli, demokrat, laik ve çağdaş insanlar yetiştirmektir. Cumhuriyetten günümüze Türk Milli Eğitimi bu hedeften hiç şaşmadan hem nicelik, hem de nitelik açısından çok büyük gelişme göstermiştir. Milli Eğitimimizdeki pek çok soruna rağmen Türkiye bugün, her meslek alanında en iyi şekilde uzman ve ara eleman yetiştirebilen, hatta başta ABD olmak üzere pek çok gelişmiş ülkedeki Türk bilim adamlarıyla çeşitli başarılarla imza atıp adını duyurabilen bir konuma gelmiştir.”⁶⁴

---

⁶³ Yusuf Cerit, “Bilgi Toplumu ve Bilgi Üretiminde Yükselen Değer: Eğitim,” *Milli Eğitim Dergisi* (1997), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 135, s. 64.

⁶⁴ Turhan Tayan, “Eğitim Reformu, Eğitimde Yeni Arayışlar,” *Yeni Türkiye Dergisi* (Ocak-Şubat 1996), Ankara, Sayı: 7, s. 7.

Eğitim, fertlerin gelecekteki yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki önemli etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde en önemli sũreçtir.

Bir ũlkenin kalkınması ancak, o ũlkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara beceri kazandırılması, yeni teknolojiler geliştirilmesi, en azından yeni teknolojilerin her alanda kullanılması ile mũmkündür.

Son yıllarda ũlkemizde kalkınma ve değişim sũreci ile ortaya çıkan gelişmeler, toplumumuzun sosyal, kũltürel, ekonomik ve siyasal sistemlerini olduğu kadar eğitim sistemimizi de etkilemeye devam etmektedir. Öte yandan eğitime olan talebin hızla artması nedeniyle giderek artan öğrenci sayıları ve birim maliyetlerdeki artışlar sınırlı kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını gündeme getirmiştir.

Kuşkusuz eğitimimizde bugün yaygın bir biçimde yaşanan sorunların çözülebilmesi, büyük ölçũde eğitime yeterli kaynak ayrılması ve bu kaynakların etkili bir biçimde kullanılması ile mũmkündür.

Toplumumuzun eğitim ihtiyacını karşılamak amacıyla, Cumhuriyetimizin ilk yıllarından günümüze kadar eğitim sistemimizde çağdaş, ũretime yönelik bilgi ve beceri kazandırıcı, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini sağlayıcı yõnde gelişme ve çeşitlendirme çalışmaları yapılmıştır.

Bu bağlamda, okul öncesi eğitimden yüksek öğretime, yetişkin eğitiminden mesleki görgũ ve bilgi artırımına kadar eğitimde çağdaş standartları tutturmak hatta bunları daha ũst dũzeylere taşımak ana amaç olmalıdır.⁶⁵

Bir devletin uzun ömürlũ ve mutlu oluşu, toplumsal değerlere bağlı, vatanını seven, yasalara saygılı, sosyal ve kũltürel açından karşılıklı iyi ilişkilerde bulunan yetişkin kimselere bağlıdır. Bu durumda toplumun eğitimi söz konusu olduğuna

---

⁶⁵ Nevzat Ayaz, “Türk Milli Eğitim Sistemi Sorunlar, Çözüm Önerileri”, *Yeni Tũrkiye Dergisi* (Ocak-şubat 1996), Ankara, Sayı:7, ss. 90 – 91.

göre, devletin de vatandaşlarına sağlayacağı eğitimiyle ilgili bir takım önemli görevleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir.⁶⁶

- Eğitim ve öğretim imkânı sağlamak,
- Yükselme imkânı sağlamak,
- Yeteneklere göre yükselme imkânı sağlamak,
- Kişinin gelişmesini sağlamak,

Eğitim, hemen hemen tüm ülkelerde hem kamu hem de özel sektör tarafından sunulmaktadır. Bu nedenle eğitim salt kamu malı değildir. Eğitim genelde tüm ülkelerde GSMH'nin %6 - %10'u arasında önemli bir kaynağı tüketir. Ekonomik büyümeye ve gelir dağılımına etkileri ile hizmet alanının genişliğinin bir sonucu olarak eğitimin finansman sisteminin karmaşık olması doğaldır. Bu karmaşıklık, eğitimin hem kamu hem de özel sektör tarafından yürütülmesi nedeniyle daha da artmakta olup, en iyi tanımı yarı kamusal bir mal olmasıdır.⁶⁷

“Eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar; gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle, yatırım harcaması olarak da nitelendirilebilir. Ancak eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle de tüketim harcaması olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, eğitim hizmetlerinin uzun yıllar kamu sektöründe mi, yoksa özel sektör tarafından mı üretilmesi gerektiği tartışma konusu olmuştur. Bu problemin tartışılmasında kullanılacak ölçüler özel ve sosyal getiri oranlarıdır.”⁶⁸

---

⁶⁶ Kemal Turan, “Temel Eğitimde Devletin Rolü”, *Milli Eğitim Dergisi* (1995), Ankara: M.E.B. Yayınları, Sayı: 126, s. 69 – 70.

⁶⁷ Yüksel Kavak, Berrin Burgaz (Çeviren), *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, Ankara: Pegem Yayınları, No:14, 1994, s. 79.

⁶⁸ F. Rıfat Ortaç, “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (Bahar 2003), Cilt 5, Sayı 2, s.1.

Özel getiri oranı; oluşturulan faydaları ve maliyetleri bireysel yönden belirlemek için kullanılmaktadır. Oysa sosyal getiri oranı; elde edilen toplumsal fayda ile toplumsal maliyetleri karşılaştırmaktadır. Bu oranlara ilişkin olarak çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda, ilk ve orta öğretimde sosyal getiri oranının, yüksek öğretimde ise özel getiri oranının ağır bastığını gösterir sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunun anlamı yüksek öğretimde bireysel faydanın ağır bastığı ve bu nedenle de bireylerin maliyetlere katlanmalarında fiyatlandırma politikasının oluşturacağı toplumsal maliyetlerin orta öğretime göre daha düşük olduğudur. Ancak yüksek öğretimde de bu kararın verilebilmesi için, ülkenin sosyo-ekonomik yapısının fiyatlandırmaya uygun olması gerekir.

3.2. Eğitim Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri ve Önemi

Eğitim yarı kamusal bir maldır. Burada “yarı” sözcüğü bir esnekliği tanımlamaktadır. Malların hem piyasa hem de kamusal özellik göstermesi, içinde bulunulan konjonktürün özelliğine göre geçişgenliğe sahip bir yapı sergilediğini göstermektedir.⁶⁹

Eğitim hizmetlerinin de içinde bulunduğu yarı kamusal mal ve hizmetlerden fayda elde edenler yararlanma karşılığında belli bir bedel ödeyebilmektedirler. Ödenecek bedel malın piyasa fiyatı değil, siyasi otorite tarafından belirlenen bir değerdir. Bu değer, marjinal maliyetin altında da olabilir.⁷⁰

Bu mal ve hizmetlerin faydalarından yararlanmada bir bedelin alınıp alınmayacağı, alınacaksa seviyesinin ne olacağı, toplumların sosyal ve iktisadi gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Eğitim ve gelir seviyesinin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde eğitim hizmetleri ücretsiz olarak sunulabilmektedir. Ücret alınmaması veya bedelin marjinal maliyetin altında

---

⁶⁹ Sezai Temelli, “1990’lardan Günümüze Bütçelerde Eğitim Harcamaları Üzerine Bir Değerlendirme,” http://www.egitimsen.org.tr/makale/sezaitemelli_mart2003.html (12 Nisan 2008)

⁷⁰ Halil Nadaroğlu, *Kamu Maliyesi Teorisi*, İstanbul: Besa Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1999. s. 41.

tutulması halinde finansman vergilerle sağlanacaktır. Ancak vergi ile finansmanda toplum tarafından katlanılan maliyet, her zaman, eğitim hizmetlerinden ücret karşılığı yararlanılması nedeniyle ortaya çıkacak olan toplumsal maliyetten düşük olacaktır.⁷¹

3.3. Eğitimin Devlet Tarafından Sunulmasının ve Eğitim Harcamalarının Nedenleri

Eğitim, her ülkede genelde devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu tür bir uygulamanın çok az sayıda hizmet için yapıldığı da bir gerçektir. Bu hizmetler, milli savunma, emniyet, adalet ve ulaşım'dır. Eğitimin böyle özel bir uygulamaya tabi tutulmasının sebebi ilk başta açık olmamakla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) eğitim harcamaları mahalli ve toplam kamu harcamalarının %40'ını, İsveç, İsrail, Hollanda gibi ülkelerde ise belli başlı kamu harcamaları içinde eğitime yapılan harcamalar, GSMH'nin %7'sinden fazlasını oluşturmaktadır.

Eğitimin devlet tarafından sağlanmasının şaşırtıcı tarafı kişi başına düşen harcama miktarının, devlet okullarında, özel okullara göre daha yüksek olmasına karşılık, eğitim seviyesinin devlet okullarında daha düşük olduğunun belirlenmesidir. Devlet tarafından sağlanan tüm hizmetlerde olduğu gibi, eğitimde de görülen bu olumsuzluk söz konusudur. Ancak anlaşılmayan taraf, özel okullardaki eğitim-öğretim seviyesinin, devlet okullarından daha yüksek olduğu bilindiği halde, eğitimin tüm ülkelerde neden devlet tarafından sağlandığının açıklanamamasıdır.

Kişi başına düşen maliyet, devlet okullarında özel okullara göre daha yüksek olarak gerçekleşmektedir. Kamu harcamalarının büyüklüğü ele alındığında ise, bu tip hizmetlerin devlet tarafından sağlanmasının durdurulması, devlet için büyük bir mali kazanç olacaktır.

---

⁷¹ Erkan Karaaslan, a.g.e. s.41.

Kamu mallarının özel sektörcü üretiminden doğan -sözde verimlilikte düşüklüğün- kamu müdahalesiyle bir dereceye kadar giderildiği varsayılmaktadır. Bu görüş kamu teorisine olumlu bir katkıda bulunmuştur.⁷²

Eğitimin devlet tarafından sunulmasının bir nedeni de eğitimde dışsallık kavramıdır. Dışsallık kavramı devletin yaptığı yatırımın parasal getirisi dışında kalan toplumsal yararlarını ifade eder. Devletin eğitimi finanse etmesinin nedeni eğitimin dışsallıklarıdır. Eğitim yatırımının dışsallıkları kalkınma ile doğrudan ilgilidir.⁷³

Eğitimin devlet tarafından sunulmasının nedenlerinin bazıları şu başlıklar altında toplanabilir.⁷⁴

- Demokrasi ile eğitimin önemli ilişkisi vardır. Eğitim seviyesinin ne kadar yüksek tutulması o oranda demokrasiyi daha verimli kılacaktır.
- Suçların azaltılmasında eğitimle suç arasındaki çeşitli neden-sonuç ilişkisine rağmen, pek çok kişi tarafından benimsenen bir araştırmada da: Eğitimin suç miktarını azalttığı ve bu sebeple de bir kamu malı olduğu kabul edilmektedir.
- Ekonomik büyüme ile doğrudan ilgili olması eğitimin devlet tarafından sunulmasına örnek teşkil etmektedir.
- Eğitimcilerle refah transferinin sağlanması için eğitim hizmeti devlet tarafından sunulmaktadır.

---

⁷² John Lott, *Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır?*, çev. Metin Meriç. <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/meric-lott-education.htm> (15 Eylül 2007)

⁷³ Sami Zakir. "Eğitimin Bir İşlevinin De Kalkınma Olduğu Unutuluyor Mu?", *Milli Eğitim Dergisi* (2003), Ankara: M.E.B. Yayınları, Sayı: 159, s. 135.

⁷⁴ John Lott, *Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır?*, çev. Metin Meriç. <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/meric-lott-education.htm> (15 Eylül 2007)

- Kapitalistlere refah transferi sağlanması için eğitim devlet tarafından sunulmaktadır. Nedeni ise devlet eğitimdeki gelişmenin, sosyal işgücü ve vatandaşlık talebinin artması sonucu olduğunu belirtmiştir.
- Orta sınıfa yapılan refah transferi amacıyla eğitim devlet tarafından sunulur. Eğitimde eşitlik tüm halk tarafından kabul edilen bir olgudur. Bu bağlamda eğitimin temel amaçlarından biriside gelirin eşit olarak tekrar dağıtılmasını sağlamaktır. Böyle olması durumunda fakir aileler çocuklarını kendi fakirliklerinin sebebi olan değerlerin öğretildiği okullara yollamayacaklardır.
- Eğitim girdilerinde Monopson gücünün devletin elinde olması. Kar maksimizasyonu amaçlayan “monopsonist” gibi çalışan devlet, kamu mallarını üretirken, girdiler için mala ödediğinden daha az bir bedel öder. Bu tür monopson rantlar kazanma imkânsızlıkları üreticiler –ki bu da devlet- için tekel oluşturma imkânı sağlamıştır.
- Eksik sermaye piyasalarından dolayı çocukların yetiştirme ve eğitim masraflarına katlanabilenler sonraki yıllarda onun hizmetleri için ödenenden çok daha azını elde etmektedirler. Buda eğitimin devlet tarafından sunulmasına bir örnektir.

Eğitim harcamalarının nedenlerine bakıldığında; kamu harcamalarının nispi payının artmasına neden olan en önemli sektörler arasında eğitim sektörü bulunmaktadır. Bundan dolayı bilim ve teknolojideki hızlanma gelişmiş ülkelerin lehine gelişmişlik farkını artırırken, gelişmekte olan ülkelerde de bu farklı koruma ve kapatma açısından eğitime devletler daha fazla kaynak ayırmaya başlamış dolayısıyla kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarının payı artmaya başlamıştır.⁷⁵

---

⁷⁵ “Kamu Harcamalarının Gerçek Artış Sebepleri”

http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/kamu_giderlerinin_gercek_artis_sebepleri.html (25 Mayıs 2008)

Eğitim harcamaları ile bireylerin verimliliği artırılarak bilgi g¼c¼n¼n harekete ge¼irilmesi ile ekonomik b¼y¼meyi hızlandırma hedeflenmektedir. Dolayısıyla eğitim harcamaları toplumsal fayda ve verimliliği artıran harcamaların başında gelmektedir.⁷⁶

3.4. T¼rkiye’de Eğitim Sistemi

T¼rkiye’de eğitim; örg¼n eğitim ve yaygın eğitim olarak iki ana b¼l¼mden oluşmaktadır. Örg¼n eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örg¼n eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tüm¼n¼ kapsar.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın izni ile özel kişi ve kuruluşlar tarafından açılan Türk, azınlık ve yabancılara ait okulların (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim) dışında, her düzeydeki öğretim devlet tarafından açılan okullarda parasız olarak sağlanmaktadır.

3.4.1. Okul Öncesi Eğitimi

Zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları; bağımsız anaokulları, ilkokula bağlı ana sınıfları ve uygulamalı ana sınıflarından oluşmaktadır.

İlkokullar; ilköğretim kurumlarının birinci kademesini oluşturan 5 yıl süreli eğitim kurumlarını kapsar.

Ortaokullar; ilkokula dayalı, eğitim süresi en az 3 yıl olan okullar olup ilköğretimin ikinci kademesini oluşturur. Liselere bağlı ortaokullar, b¼l¼mde bağımsız ortaokul birimi olarak kapsanmıştır.

---

⁷⁶ Ferhat Emil ve H. Hakan Yılmaz, *Kamu Bor¼lanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi: Genel Sorunlar ve T¼rkiye Üzerine Gözlemler*, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Temmuz 2003, s. 36.

3.4.2. İlköğretim

Her Türk çocuğunun iyi birer vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri davranış ve alışkanlıkları kazanmasını, milli ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

18.08.1997 Tarihinde çıkan 4306 sayılı yasa ile 1997-1998 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçilmiştir. İlköğretim 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsamaktadır.⁷⁷

3.4.3. Ortaöğretim

İlköğretime dayalı, en az 3 yıllık öğrenim veren genel; mesleki ve tekniköğretim kurumlarının tümünü kapsar.

Ancak ortaöğretimin yeniden yapılandırılması çalışmaları çerçevesinde, Talim ve Terbiye Kurulunun 07.06.2005 tarih ve 184 sayılı kararı ile 3 yıllık mesleki ve teknik liseler ile genel liselerin eğitim ve öğretim süresinin 2005-2006 öğretim yılından itibaren 9. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak 4 yıla çıkartılmıştır.⁷⁸

- Genel liseler: İlköğretime dayalı, en az 4 yıl süreli okullardır.
- Mesleki ve Teknik Liseler: Çeşitli mesleki ve teknik alanlarda nitelikli eleman yetiştiren okullardır. Bu okulların örgütleri ve öğrenim süreleri birbirinden farklıdır. Mesleki ve teknik liselerin büyük bir çoğunluğu Milli Eğitim Bakanlığı'nca yönetilmektedir. Diğer bakanlık ve kurumların

---

⁷⁷ Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye İstatistik Yıllığı 1999*. Ankara. s. 160-161

⁷⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, 2006 Mali Yılı Bütçesine İlişkin Rapor, Ankara, 2006. s. 92.

da örgütleri için gerekli mesleki ve teknik elemanları yetiştirmek amacı ile açmış olduğu okullar vardır.

3.4.4. Yüksek Öğretim

Genel lise, mesleki ve teknik liseleri bitirenlerin çeşitli dallarda eğitim gördükleri kurumlardır. 04.11.1981 Tarih, 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Yasası, bütün yüksek öğretim kurumlarına bağlı birimlerini ve bunlarla ilgili faaliyetleri ve esasları kapsamaktadır.⁷⁹

3.5. Eğitimde Maliyet Kavramı ve Türleri

Bir mal ya da hizmetin meydana getirilmesi ve elde edilmesi amacı ile vazgeçilmek zorunda kalınan tüm değerlerin toplamına maliyet denir.

Eğitim maliyeti, eğitim hizmeti üreten kurumlar ve eğitim hizmetinden yararlanan tüketiciler (kişisel harcama) tarafından karşılanır. Eğitimin toplam maliyeti, kamusal ve özel eğitim harcamaları ile vazgeçme maliyetinin toplamı olarak tanımlanır.⁸⁰

3.5.1. Parasal Maliyet ve Gerçek Maliyetler

Eğitim hizmetinin üretiminde çeşitli girdiler kullanılmaktadır. Bunlar en genel olarak insan kaynakları ve fiziksel kaynaklar olarak ikiye ayrılabilir. İnsan kaynaklarının başında öğretmen, eğitim yöneticisi, eğitim uzmanı, denetmenler ve eğitimci olmayan personel (tüm bu insan girdilerinin zamanı) gelmektedir. Eğitsel niteliklerin üretiminde kullanılan diğer girdi türü, fiziksel kaynaklardır. Bunların başında okul binası gelir. Uygun bir eğitim ortamının oluşturulabilmesi için

---

⁷⁹ Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye İstatistik Yıllığı 1999*. Ankara. s. 160-161

⁸⁰ Zühra Yıldız, "Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi" http://www.aes.org.tr/index.php?Itemid=53&id=265&option=com_content&task=view (20 Haziran 2008)

derslikler, işlikler, deney odaları, çok amaçlı salonlar, eğitsel kol odaları, uygulama bahçesi, oyun bahçesi gibi eğitim yerlerinin hazırlanması gerekir. Yine eğitimi gerçekleştirmeye aracılık eden canlı ve cansız eğitim araçları, eğitsel niteliklerin üretimi sürecini destekler. Eğitim sürecinde kullanılan bu kaynaklar gerçek maliyeti temsil eder. Bu gerçek kaynaklar yalnız satın alınan kaynakları kapsamaz. Aynı zamanda temel bir girdi olan öğrenci zamanı gibi alınıp satılmayan kaynakları da içerir.

Gerek nicel ve gerekse nitel açıdan çok ve çeşitli olan insan ve fiziksel kaynaklarını, para kullanılarak ortak bir ölçüye dönüştürmek mümkündür. Eğitim sürecinde kullanılan girdilerin fiyatları toplamı, parasal maliyeti verir. İnsan kaynaklarının parasal görünümü onların ücretlerine başvurularak hesaplanır. Okul binası ve eğitim araçlarının parasal değerine, bunların piyasa fiyatlarına bakılarak ulaşılır.

3.5.2. Bireysel, Kamusal ve Toplumsal Harcamalar

Bireysel harcamalar, kişilerin eğitimin tüketimi veya üretimi için yaptıkları ödemelerdir. Kişisel harcamalar, kişilerin yatırım veya tüketim amacıyla eğitimle ilgili olarak yaptıkları ödemelerdir. Kitap ve diğer araç ve malzemeler, ulaşım giderleri, kurumlara yapılan öğrenci ödemeleri (öğrenim kayıt bedeli), eğitimi sürdürebilmek için konut v.b gibi harcamalar kişisel eğitim harcamalarıdır.⁸¹

Kamusal harcamalar, eğitim ve yetiştirme hizmetinin sunulması için devletin yüklendiği harcamaları ifade etmektedir. Kamu harcamaları, devlet tarafından dolaylı ve dolaysız vergiler, kira ve faiz gelirleri, borç ve diğer kamu gelirleriyle karşılanır. Bu kapsamda öğretmen, yönetici, denetmen, eğitim uzmanı ve eğitimci olmayan personelin ücretleri, işletme ve bakım giderleri (elektrik, su, doğal gaz, posta, telefon, boya, temizlik malzemesi, kırtasiye, benzin gibi) eğitim araçları, bina ve ek tesislerin

---

⁸¹ Işıl Ünal. *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*, Ankara: 1996, s. 238.

yıllık kiralari, öğrenci tarafından vazgeçilen kazançlardan elde edilemeyen vergi gelirleri yer alır.

Kişisel ve kamusal maliyetin toplamı toplumsal maliyeti verir. Ancak bu toplama ulaşırken gayri safi ve net tutarlara dikkat edilmelidir. Net tutarlara, gayri safi tutarlardan öğrenci ve ailesine yapılan indirim, burs, bağış, sübvansiyon biçiminde yapılan transfer harcaması niteliğindeki ödemelerin düşülmesi yoluyla ulaşılır.

3.5.3. Ekonomik Maliyet ve Parasal Maliyet

Parasal maliyet, eğitim hizmetinin üretiminde kullanılan tüm mal ve hizmetlerin fiyatları toplamıdır. Eğitim maliyesinde parasal maliyetin belirlenmesi görece daha kolaydır. Bu maliyet türü, harcamanın yapılmasından sonraki işlemi kapsayan ve dolayısıyla geçmişe odaklanan, muhasebe anlamında maliyettir. Eğitim hizmetinin gerçekleşmesi için yapılan cari, yatırım ve transfer harcamalarının tümünün toplanması yoluyla parasal maliyete ulaşılır.

Ekonomik maliyet, eğitim hizmetini gerçekleştirmek için gerekli fiziksel ve insan kaynaklarının toplam fiyatını ifade etmektedir. Bu maliyet türü, “planlama” anlamında maliyete karşılık gelmektedir. Yani eğitim hizmeti üretilmeden önce olması muhtemel ve kestirime dayalı maliyeti verir ve ekonomik maliyet geleceğe yöneliktir. Eğitim planlaması çalışmalarında parasal maliyete ilişkin veriler, önemli bir bilgi tabanı sunmakla birlikte, planlamanın özünü ekonomik maliyet hesaplamaları oluşturmaktadır.

3.5.4. Eğitimde Doğrudan ve Dolaylı Maliyetler - Bireysel ve Toplumsal Maliyetler

Doğrudan maliyetler, toplumsal açıdan eğitim sürecine emeği ile katkıda bulunan tüm eğitim iş görenlerinin ücret ve maaşları ile ölçülen zamanının değeri ile eğitim sürecinde kullanılan fiziksel kaynakların değerleri toplamını verir. Birey

açısından doğrudan maliyetler, ailenin ya da öğrencinin ödediği harçlar, kitap, kırtasiye ve okul giysileri giderleri ile ulaşım harcamalarını kapsar.⁸²

Şekil 1. Eğitimde Kişisel ve Toplam Maliyetlerin Doğrudan ve Dolaylı Maliyetler Ayrımında İncelenmesi

	Kişisel Maliyetler	Toplumsal Maliyetler
Doğrudan Maliyetler	<p>Öğrenci ya da Ailesince Yapılan Harcamalar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ailenin ödediği harçlar • Ulaşım harcamaları • Kitap, kırtasiye ve okul giysisi için yapılan harcamalar 	<p>Eğitsel Niteliklerin Üretiminde Kullanılan Tüm Kaynaklar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öğretmenler ve diğer okul personelinin zamanı (maaş ve yan ödemelerle ölçülür) • Değişken girdilerin maliyeti (ısıtma, aydınlanma, kitap, defter ve diğer malzemeler) • Diğer değişken maliyetler (okul giysisi, ulaşım, yemek) Bunlar kimi zaman ailece karşılanır. • Yatırım maliyeti (Bina ve donanım, değeri kira bedeli ile ölçülür).
Dolaylı Maliyetler Fırsat Maliyeti	<p>Aile ya da Öğrencinin Vazgeçtiği, Vergi Düşükten Sonraki Gelir (eş deyişle, öğrenci zamanının en iyi alması kullanımının aile için değeri)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vazgeçilen kazanç • Aile işinde/çiftliğinde vazgeçilen üretimin değeri 	<p>Vazgeçilen Vergi Dâhil Gelirler</p> <p>Toplumsal dolaylı maliyetler kişisel dolaylı maliyetlerden vazgeçilen vergi tutarı kadar yüksektir.</p>

Kaynak: Nejla Kurul Tural, *Eğitimin Finansmanı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002. s. 120.

3.5.5. Fırsat Maliyeti ve Parasal Harcamalar

Parasal harcamalar, temelde bir muhasebe terimidir ve bir ekonomik etkinliğin yerine getirilmesi satın alınması gereken mal ve hizmetlerin fiyatları toplamını ifade eder. Ancak bu harcamalar, ekonomik açıdan o etkinliğin bir kısmını oluşturur. Gerçek kaynakların ekonominin diğer kesimlerinde başka amaçlar için kullanılabilmesi düşüncesi, bunların olası kullanım alanlarının ve fırsat maliyetlerinin tanımlanmasını gerektirmiştir.

⁸² Nejla Kurul Tural, a.g.e. s.120.

Fırsat maliyeti, belirli miktarlara ve vasıflara sahip üretim faktörlerinin çeşitli üretim alternatifleri arasından birinde kullanılması halinde, vazgeçilen alternatiflerin seçilmemesinden dolayı uğranılan kayıplar veya kaçırılan fırsatların değeridir. Başka bir ifadeyle, belirli bir şeyi yapmaktan dolayı, diğer bazı şeyleri yapmamakla kaçırılan fırsatlar veya feda edilen mefaatlefin değerine eşittir. Bütün gününü üniversiteye devam ederek geçiren bir kimsenin, eğitim masraflarına ilave olarak bir de alternatif maliyete katlanması gerekir. Okula devam etmenin alternatif maliyeti, öğrenci olma yerine herhangi bir işte çalışılması halinde elde edilebilecek gelire eşittir.⁸³

3.5.6. Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları

Eğitim sisteminde kısa vadede kullanılan, yararları genelde bir mali yıl içinde ortaya çıkan ve bu süre içinde yinelenen ödemeler, cari harcamalar olarak adlandırılır. Bunlar maaş ve ücretler, ek ders ücretleri, yolluklar, tazminatlar gibi personel giderleri, işletme bakım ve onarım harcamaları, demirbaş alımları, kırtasiye araç gereç gibi tüketim harcamaları, kişi ve kurumlara ödenen danışmanlık gibi hizmet alımları ve diğer harcamalardır.

Bir yıldan daha uzun süre kullanılan ve bu yüzden ancak yıllar sonra yenilenmesine gereksinme duyulan mal ve hizmetlerin satın alınması için yapılan ödemeler, yatırım harcamalarını oluşturmaktadır. Yatırım malları uygun bir biçimde korunduğunda yıllarca yararlanılacak mal ve hizmetleri kapsadığından, bunların ömrünü uzatan büyük bakım-onarımlar için yapılan harcamalar da yatırım harcaması içinde yer alır. Yatırım harcamaları, arsa temini, bina inşaatı, taşıt alımı, mobilya, bilgisayar alımı, öğretim ve yönetim için kullanılan diğer uzun ömürlü makine ve araçların sağlanması için yapılan harcamaları kapsar.

Transfer harcamaları, cari ve yatırım harcaması kapsamına girmeyen ve parasal kaynakların bir kısmını belli kurum ve kişilere aktarımını ifade eder. Buna göre devlet bütçesinden okullara hazine yardımı adı altında yapılan harcamalarla,

---

⁸³ M. Hanifi Arslan, *Fırsat Maliyeti (Alternatif Maliyet)*, <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/f/017.htm> (25 Mayıs 2008)

öğrencilere burs, yemek yardımı gibi adlar altında yapılan harcamalar, transfer harcamaları kapsamına girer. Transfer harcaması, “genel olarak satın alma gücünün bir kurum ya da kişiden diğerine, ilave bir ulusal gelir oluşturacak bir reel harcama olmaksızın” aktarılmasıdır.⁸⁴

3.5.7. Sabit ve Değişken Maliyetler

Eğitim sistemi göz önüne alındığında sabit maliyetler, öğrenci sayısından bağımsızdır. Sabit maliyetler içerisinde yöneticilerin ve ders hazırlayanlarının maaşları; basım, görsel, işitsel teknolojiler ve bilgisayar maliyetleri, araç-gereç ve ekipman, ulaştırma, telefon, kira, faiz, ısıtma v.b harcamalar yer alır.

Değişken maliyetler ise her yeni ilave öğrenci için sağlanan maliyetler toplamıdır. Her öğrenci öğretim materyallerinin çoğaltılması, danışman süresi gibi ek maliyetler getirmektedir.⁸⁵

3.5.8. Toplam, Ortalama ve Marjinal Maliyetler

Toplam Maliyet üretimde kullanılan tüm kaynakların maliyetleri toplamıdır. Son dönemlerde yapılan deneysel çalışmalarda toplam maliyet yalnızca yatırım maliyetlerini ölçmeden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle yalnızca cari harcamalar dikkate alınırken diğerlerinde yatırım harcamaları da toplam maliyete dâhil edilir. Öğrenci sayısı çıktı olarak kabul edildiğinde; öğrenci sayısı arttıkça toplam maliyette artar.

Ortalama Maliyet toplam maliyetin üretilen ürün miktarına (öğrenci sayısına) bölünmesi ile elde edilir. Alternatif olarak toplam maliyet mezun sayısına bölünürse, mezun başına ortalama maliyet hesaplanmış olur. Öğrenci sayısı arttığında ortalama maliyet düşebilir, aynı kalabilir ya da artabilir.

---

⁸⁴ Ahmet Arslan, a.g.e. s. 8 – 9.

⁸⁵ E-Öğrenme Bilgi Paylaşım Ortamı, *Uzaktan Eğitim Ekonomisi*,
http://www.eogrenme.net/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30 (17 Mayıs 2008)

Marjinal maliyet birim artışın toplam maliyette meydana getirdiği artıştır. Öğrenci sayısı çıktı olarak kabul edildiğinde ek bir öğrenci alımı ile toplam maliyette meydana gelen değişim bize marjinal maliyeti verir. Öğrenci artışıyla artabilir, azalabilir ya da sabit kalabilir.⁸⁶

3.6. Konsolide Bütçe İçerisinde Yapılan Eğitim Harcamaları ve Bu Harcamaların Analizi

Kamu kesimi eğitim harcamalarının gelişimini ilk olarak konsolide bütçeyi esas alarak inceleyeceğiz. Bu incelemede, giderlerin ekonomik ayrımı da kullanılmakla birlikte çoğunlukla kamu harcamalarının idari – fonksiyonel ayrımına göre yapılan tasniflerinden yararlanılacaktır. Bu tasnifte, giderler yoluyla gerçekleştirilmesi öngörülen amaçlara yönelik hizmetler, bir başka deyişle, devletin klasik ve sosyo-ekonomik nitelikteki hizmetleri göz önünde tutularak her bir hizmet grubu için yapılan giderler dikkate alınmaktadır. Program bütçenin ülkemizde uygulanışında kamu harcamalarının fonksiyonel dağılımı yerine idari ve örgüt yapısı ele alınmakta ve bu ayrım idari-fonksiyonel dağılımında genel bütçeli idarelerle katma bütçeli idarelerin temel faaliyetleri göz önünde bulundurulmaktaydı. Dolayısıyla fonksiyonel olarak devletin hangi hizmet alanına ne kadarlık pay ayırdığı tam olarak tespit edilememekte ve aynı zamanda aynı görevi birden fazla idarenin yapması nedeniyle bu idarelerin harcama-hizmet etkinlikleri ölçülememekteydi.

Tablo 12 ve Tablo 13'te 1997 – 2006 yılları arasında Eğitim Harcamalarının, Gayri Safi Milli Hâsıla ve Konsolide Bütçe Harcamaları içerisindeki payı gösterilmektedir.

---

⁸⁶ Nejla Kurul Tural. a.g.e., s. 122 - 123.

Tablo 12. 1997-2006 Yılları Arasındaki Eğitim Harcamaları Konsolide Bütçe GSMH

Yıllar	Eğitim Harcamaları	Konsolide Bütçe Harcamaları	GSMH
1997	960.905	8.050.252	29.393.262
1998	1.933.475	15.614.441	53.518.332
1999	3.312.106	28.084.685	78.282.967
2000	4.717.100	46.705.028	125.596.129
2001	7.020.442	80.579.065	176.483.953
2002	11.151.092	115.682.350	275.032.366
2003	14.471.238	140.454.842	356.680.888
2004	17.430.618	141.020.860	419.692.000
2005*	19.851.874	146.097.573	486.401.000
2006*	25.717.301	175.303.995	561.988.000

Erkan Karaarslan, "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", Ankara: *Maliye Dergisi*, Sayı:149, Mayıs-Aralık 2005, s. 45.

*2005-2006 verileri DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)'den alınmıştır.

Tablo 13. 1997-2006 Yılları Arasındaki Eğitim Harcamalarının Konsolide Bütçe ve GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Konsolide Bütçe İçinde Eğitim Harcamalarının Payı	GSMH İçinde Eğitim Harcamalarının Payı	Konsolide Bütçe / GSMH
1997	11.94	3.27	27.39
1998	12.38	3.61	29.18
1999	11.79	4.23	35.88
2000	10.10	3.76	37.19
2001	8.71	3.98	45.66
2002	9.64	4.05	42.06
2003	10.30	4.06	39.38
2004	11.82	4.00	33.83
2005*	13,5	3,5	25,9
2006*	14,6	4,5	31,1

Erkan Karaarslan, "Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi", Ankara: *Maliye Dergisi*, Sayı:149, Mayıs-Aralık 2005, s. 45.

*2005-2006 verileri DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)'den alınmıştır.

Ülkemizde 1923 yılında 361.500 öğrenci öğretim görürken bu sayı 2004 yılında 53 kat artarak 19,4 milyon olmuştur.

Konsolide bütçe içerisinde son 10 yıllık süreçte eğitim harcamaları dalgalı bir görüntü çizmektedir. Konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamaları 2001 yılında, %8,7 oranı ile son 10 yılın en düşük seviyesinde gerçekleşmiştir. Son 10 yılda konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamalarının en yüksek olduğu yıl ise %14,6 ile 2006 yılıdır.

Son yıllarda konsolide bütçe harcamalarının GSMH'dan daha fazla arttığı görülmektedir. 1997-2006 döneminde GSMH ortalama 19 kat artarken aynı dönemde Konsolide Bütçe Harcamaları 21,7 kat artmıştır. Konsolide Bütçe Harcamalarının GSMH içindeki payının artmasının temel nedeni, iç borçlanma senetlerine ödenen faiz yüküdür. Artışın 1997 sonrası hızlanması diğer kalemlerin faiz dışı fazla oluşturma uygulamalarıyla giderek daha düşük paylara sahip olmasını gerektirmiştir.

1997-1998 ve 1999 yıllarında eğitim harcamalarının GSMH ve konsolide bütçe içerisindeki payında önceki yıllara göre artışlar vardır. Bu artışların nedeni, belirtilen dönemde Türkiye'de temel eğitimin 8 yıla çıkartılmış olmasıdır. 2006 yılı itibariyle eğitim harcamalarının konsolide bütçe içerisindeki payı %14,6'dır.

Konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamalarının payı düşüktür. Yaşanan ekonomik krizlerden ekonomiyi çıkarmak için hazırlanan maliye politikalarında, kamu tasarruf politikası ön plana çıkartılarak mali disiplinin sağlanması hedeflenmiştir. Güçlü ekonomiye geçiş politikasının temelini bu iki kavram oluşturmuştur. Maliye politikasının temel hedefi, tasarruf ve mali disiplin politikasıyla birincil fazla oluşturmak, olmuştur. Yüksek faiz ödemeleri ve savunma harcamaları, personel giderleri gibi zorunlu harcamalar dikkate alındığında bütçe esnekliğinin kalmadığı görülmektedir. Böyle bir yapı içerisinde birincil fazla oluşturmak amacıyla kamu harcamalarında tasarruf sağlanması, bütçede yer alan sosyal harcamaların kısılmasına neden olmuştur.

Konsolide bütçe eğitim harcamalarının son 5 yılda GSMH içerisinde birbirine çok yakın değerler gösterdiği ve bir istikrar kazandığı söylenebilir. Ancak bu yıllarda toplam öğrenci sayısı 16 milyondan 19,4 milyona çıkmıştır. Öğrenci sayısındaki %21,5 oranındaki bir artış GSMH içerisindeki eğitim harcamalarına yansımamıştır. Bu nedenle GSMH içerisinde toplam harcama oranı aynı kalmışken öğrenci başına harcamaların oranında ve miktarında çok ciddi azalmalar olmuştur.⁸⁷

---

⁸⁷ Erkan Karaarslan, a.g.e. s. 46 – 47.

3.7. Değerlendirme

Bir ülkenin kalkınması ile eğitim arasında doğru oranlı bir ilişki vardır. Eğitim genel itibari ile bir yatırım, dolayısıyla ileride beşeri sermayeden yararlanma babında bireylere yapılan yatırım harcamasıdır. Bu nedenle artan bilim ve teknolojik gelişmeler için bireylere verilecek en iyi eğitim ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri artacağından eğitime ayrılan kaynaklarda artış gösterecektir.

Tezde incelediğimiz 1997-2006 döneminin önemi eğitim harcamalarının sık ekonomik krizlerin yaşandığı yıllarda irdelenmiş olmasıdır. Bu dönemde en önemli faktör borç faizi ödemelerindeki artışlardır. Dolayısıyla Konsolide Bütçe ve GSMH içindeki eğitim harcamalarının payı tabloya bakıldığında 2000 yılından itibaren azalan bir seyirde artış göstermiştir. 2003 yılıyla birlikte ekonominin tekrardan istikrarlı bir seyir çizmesi ile beraber ivme kazanan eğitim harcamalarının arttığı da gözlerden kaçırılmaması gereken bir durumdur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VAR MODELİ İLE ANALİZ ve SAYISAL BULGULAR

4.1. Vektör Otoregresif (VAR) Model

İktisadi ilişkilerin karmaşıklığı, birçok iktisadi olayın tek denklemlerle modellenmesi yerine, eşanlı denklemler yardımıyla incelenmesine yol açmıştır. İktisadi hayatta, makro ekonomik değişkenlerin karşılıklı olarak birbirlerinden etkilendikleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle verileri salt içsel ya da dışsal değişken olarak ayırmak zorlaşmaktadır. Eşanlı denklemler sistemlerinde, içsel-dışsal değişken ayrımı gibi güçlüklerin çözümüne yönelik olarak öne sürülmüş olan Vektör Otoregresif Modeller (VAR) ile bu zorluk aşılmaktadır. Ayrıca yine eşanlı denklemler sistemlerinde, belirlenme problemini aşabilmek için bazen yapısal model üzerinde bazı kısıtlamalar yapmak gerekmektedir.

Bu kısıtlamalar araştırma için birtakım güçlükler doğurmaktadır. VAR modelleri ise; yapısal model üzerinde herhangi bir kısıtlama getirmeksizin dinamik ilişkileri verebilmekte ve bu sebeple zaman serileri için sıklıkla kullanılmaktadır. Zaman serileri üzerinde yapılan ekonomik çalışmalarda çok kullanılan, VAR modeli, herhangi bir iktisat teorisinden yola çıkarak, değişkenlerin içsel-dışsal ayrımını gerektirmediği için, bu yönüyle eşanlı denklemler sistemlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca VAR modellerinde bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer alması, geleceğe yönelik güçlü tahminlerin yapılmasını mümkün kılmaktadır.⁸⁸

4.2. Uygulamanın Metodolojisi ve Bulguları

Bu uygulamada 1990-2006 yılları arasındaki Eğitim ve Sağlık harcamalarının yanında Savunma, Adalet, Çevre, Turizm, Ulaştırma ve Yatırım harcamaları ele alınmıştır. Bu harcama rakamları aynı yılda gerçekleşen GSMH rakamlarına

---

⁸⁸ Recep Tarı ve Hilal Bozkurt, "Türkiye'de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri İle Analizi (1991.1-2004.3)," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2006, Sayı:4, s.s. 4-5.

oranlanarak, GSMH içerisindeki oranları yüzde olarak elde edilmiştir. Oransal olarak elde edilen bu rakamlara Eviews paket programı yardımıyla VAR(Vector Autoregression) modeli uygulanmıştır. VAR modelleri bütün değişkenleri birlikte ele alıp inceleyen ve makroekonomik modellerde kullanılan değişkenlerin dışsal olup olmadığını bilmediği durumlarda uygulanmaktadır. VAR çözümlerini elde etmeden önce serilerin durağanlığını test etmek için birim kök testi uygulanmış ve durağan seriler belirlenmiştir. Daha sonra durağan olmayan iki zaman serisi arasındaki korelasyonu incelemek için geliştirilmiş olan eşbütünleşim (Cointegration) analizi, tüm değişkenlerin durağan olması halinde uygulanabilecek olan nedensellik testleri, ele alınan değişkenlerde meydana gelecek değişimin kaynağının açıklandığı varyans ayrıştırma (Variance Decomposition) analizi ve Granger nedensellik testi (Granger Causality Test) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar sistem içerisinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Serilerde kullanılan değişken isimleri açıkça ifade edilecek olursa;

AD: Adalet harcamaları	SAV: Savunma Harcamaları
CE: Çevre Harcamaları	TU: Turizm harcamaları
EG: Eğitim Harcamaları	UL: Ulaştırma Harcamaları
SAG: Sağlık Harcamaları	YA: Yatırımlar

Tablo 14. Harcamaların GSMH'a Oranlanmasından Elde Edilen (%) Oransal Seriler

YIL	AD	CE	EG	SAG	SAV	TU	UL	YA
1990	0.244836	0.008816	2.515869	0.804030	2.006297	0.023929	0.089924	22.64282
1991	0.302366	0.006940	2.765300	0.817508	2.173817	0.029653	0.091640	23.68391
1992	0.294112	0.004348	3.127083	0.945924	2.315036	0.034420	0.087953	23.40634
1993	0.315473	0.042464	3.140961	0.953881	2.188833	0.037106	0.082574	26.31477
1994	0.257654	0.013275	2.307564	0.808541	2.196475	0.041086	0.056290	24.50018
1995	0.232339	0.009586	1.942892	0.726605	2.136224	0.025526	0.060497	23.96247
1996	0.237834	0.023301	4.531099	0.780434	2.226148	0.027080	0.073474	25.08876
1997	0.280956	0.027088	5.340704	0.870778	2.537132	0.026601	0.073806	26.29301
1998	0.277129	0.015823	2.682585	0.880480	2.539364	0.026129	0.061224	24.33225
1999	0.330505	0.017690	3.169604	1.028635	3.039404	0.044133	0.058240	22.13616
2000	0.278616	0.018793	2.755493	0.907283	2.981953	0.049607	0.052942	22.75062
2001	0.308441	0.019822	2.915322	1.032151	3.067434	0.051918	0.044048	18.96512
2002	0.320970	0.015296	2.924388	1.104941	2.815286	0.063303	0.046469	17.26426
2003	0.315636	0.083826	2.967042	1.030126	2.478769	0.145395	0.045849	16.09932
2004	0.314342	0.086349	3.034502	1.040084	2.200905	0.120237	0.056439	18.36696
2005	0.335685	0.086302	3.055608	1.391682	2.113966	0.122499	0.065086	20.07546
2006	0.338368	0.077300	3.070089	1.482495	2.010358	0.116966	0.083531	21.46098

Muhasebat Genel Müdürlüğü <http://www.muhasebat.gov.tr/mbulten/T4-1-6.htm> (01 Şubat 2008)**Tablo 15. Serilerin Betimsel Değerleri**

	EG	SAG	SAV	UL	TU	YA	AD	CE
Ortalama	3.073300	0.976799	2.413377	0.066470	0.057976	22.19667	0.293251	0.032766
Ortanca	2.967042	0.945924	2.226148	0.061224	0.041086	22.75062	0.302366	0.018793
En Byk. Değ.	5.340704	1.482495	3.067434	0.091640	0.145395	26.31477	0.338368	0.086349
En Kçk. Değ.	1.942892	0.726605	2.006297	0.044048	0.023929	16.09932	0.232339	0.004348
Std. Sapma	0.785283	0.204388	0.360494	0.016098	0.040874	3.071333	0.034246	0.030302

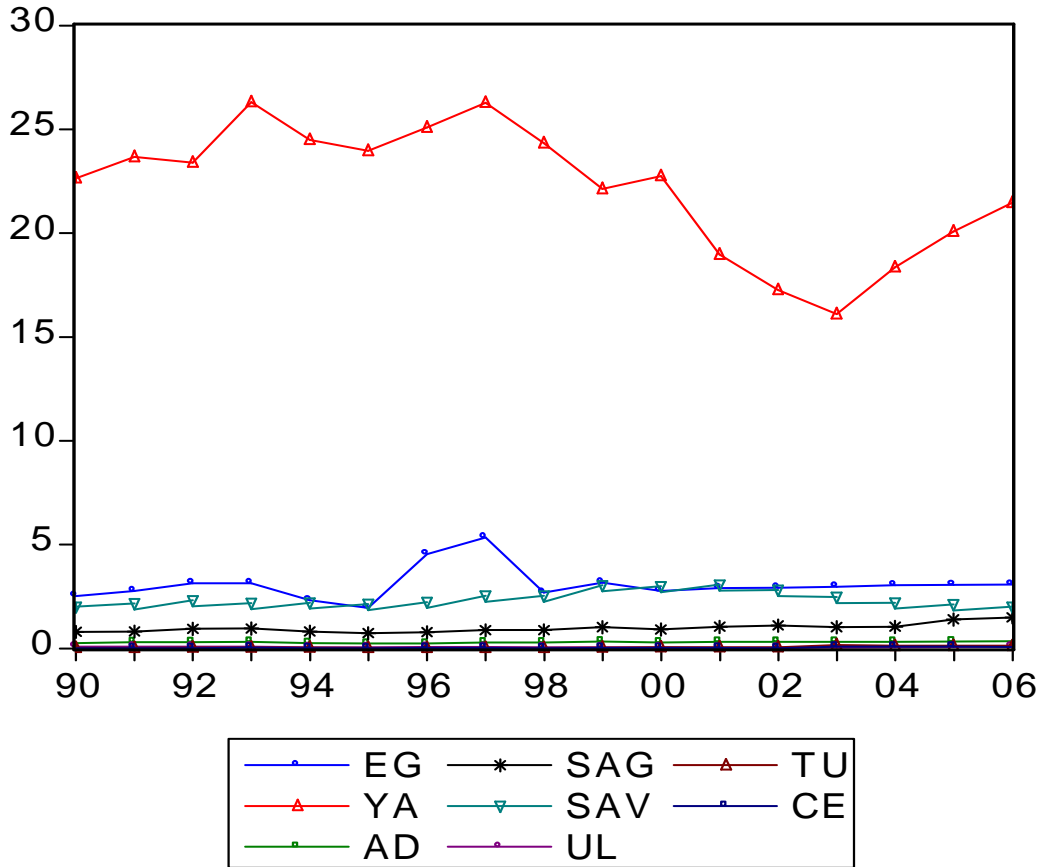
Tablo 16. Seriler Arasındaki Korelasyon Katsayıları Tablosu

	AD	CE	EG	SAG	SAV	TU	UL	YA
AD	1.000000	0.578464	0.039733	0.818231	0.233120	0.644175	-0.131859	-0.526922
CE	0.578464	1.000000	0.106499	0.708005	-0.278947	0.923318	-0.166598	-0.508955
EG	0.039733	0.106499	1.000000	0.018291	0.097660	-0.079139	0.185081	0.270698
SAG	0.818231	0.708005	0.018291	1.000000	-0.019794	0.751376	-0.085589	-0.513262
SAV	0.233120	-0.278947	0.097660	-0.019794	1.000000	-0.117305	-0.643302	-0.271428
TU	0.644175	0.923318	-0.079139	0.751376	-0.117305	1.000000	-0.334437	-0.754784
UL	-0.131859	-0.166598	0.185081	-0.085589	-0.643302	-0.334437	1.000000	0.586475
YA	-0.526922	-0.508955	0.270698	-0.513262	-0.271428	-0.754784	0.586475	1.000000

Korelasyon katsayıları değişkenler için tek tek incelenecek olursa, en yüksek korelasyonun 0.923318'lik oranla Turizm harcamaları ile Çevre harcamaları arasında olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 0.818231'lik oranla Sağlık harcamaları ile Adalet harcamaları, 0.708005'lik oranla Sağlık harcamaları ile Çevre harcamaları, 0.751376'lık oranla da Sağlık harcamaları ile Turizm harcamaları izlemektedir. Bu harcamalar birbirleri ile pozitif yönlü ilişkisi olan harcamalar olarak adlandırılabilir.

Birbirlerinden negatif yönlü etkilenen harcamalar ise ilişkinin büyüklüğüne göre bakılacak olunursa; -0.754784'lük oranla Turizm harcamaları ile Yatırımlar arasında olduğu görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında Ulaştırma ve Eğitim harcamaları dışındaki harcamalar Yatırımlardan negatif yönde etkilenmektedirler. Dolayısıyla bu periyot içerisinde yatırımlar artırıldıkça diğer harcamaların azaltıldığı anlaşılmaktadır.

Grafik 1. Yıllar İtibari İle Yatırım ve Harcamaların Seyri

Grafikten de görülebileceği gibi, yatırımlar ile eğitim harcamaları 2003 yılına kadar neredeyse aynı seyirdedir. 2003 yılından sonra yatırımlar artmaya başlarken eğitim harcamaları sabit oranda seyretmektedir. Sağlık harcamaları ve diğer harcamalar ise periyot boyunca sabit değerlerini korumaktadır.

Tablo 17. Birim Kök Testi Sonuçları (ADF, Augmented Dickey-Fuller)

AD	CE	EG	SAG	SAV	TU	UL	YA
<i>Değişken Düzeyinde τ_T</i>							
-2,04	-1,83	-3,55*	-1,34	-0,79	-1,67	-0,86	-1,90
<i>Birinci Farklar Alındığında τ_T</i>							
-5,38***	-4,42**	-3,99**	-3,99**	-3,07	-4,44**	-2,98	-3,05
<i>İkinci Farklar Alındığında τ_T</i>							
-7,84***	-6,07***	-4,72**	-5,37***	-6,83***	-6,42***	-4,47**	-5,70***

Not: ***, ** ve * sırasıyla yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10'luk anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 18. Birim Kök Hipotezinin Reddedilmesi İçin MacKinnon Kritik Değerleri

	Değişken Düzeyi τ_T	Birinci Fark τ_T	İkinci Fark τ_T
%1 Kritik Değer	-4,6712	-4,7315	-4,8025
%5 Kritik Değer	-3,7347	-3,7611	-3,7921
%10 Kritik Değer	-3,3086	-3,3228	-3,3393

Tablo 19. İkili Granger Nedensellik Testleri

H_0 Hipotezleri:	Gözlem Sayısı	F-İstatistiği	Olasılık
YA'nın TU'ya Granger Etkisi Yoktur	15	8.06556	0.00821
SAV'ın YA'ya Granger Etkisi Yoktur	15	10.4194	0.00359
YA'nın CE'ye Granger Etkisi Yoktur	15	7.86066	0.00888
SAV'ın UL'ye Granger Etkisi Yoktur	15	5.74028	0.02187
SAV'ın TU'ya Granger Etkisi Yoktur	15	3.12337	0.08834
TU'nun SAG'a Granger Etkisi Yoktur	15	7.26430	0.01126
TU'nun CE'ye Granger Etkisi Yoktur	15	5.56788	0.02371

Tablo 19’da sadece anlamlı bulunan ikili testler gösterilmiştir. Yani, Granger etkisinin olmadığı hipotezi reddedilen ve dolaylı olarak Granger etkisinin varlığı öngörülen testler ele alınmıştır. Tabloya göre Yatırımların; Turizm ve Çevre harcamaları üzerinde etkisinin olduğu, Savunma harcamalarının; Yatırım, Ulaştırma ve Turizm harcamaları üzerinde etkisinin olduğu, Turizm harcamalarının ise Sağlık ve Çevre harcamaları üzerinde Granger etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 20. Eşbütünleşme Testleri

Test Varsayımı: Veride Doğrusal Kesin Trend Vardır				
Seriler: EG SAG SAV YA				
Eigen Değerleri	Olabilirlik Oranı	Yüzde 5 Kritik Değer	Yüzde 1 Kritik Değer	Hipotezde Gösterilen Eşbütünleşik Eşitlik Sayısı
0.884894	70.75346	47.21	54.46	Yok **
0.747329	38.32498	29.68	35.65	En fazla 1 **
0.487735	17.68998	15.41	20.04	En fazla 2 *
0.399756	7.656296	3.76	6.65	En fazla 3 **
<p>*(**) sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık düzeyinde hipotezlerin reddini göstermektedir.</p> <p>Olabilirlik Oran testi %5 anlamlılık düzeyinde 4 tane eşbütünleşik eşitliği göstermektedir.</p>				

Normalleştirilmemiş Eşbütünleşik Katsayılar			
EG	SAG	SAV	YA
0.466561	1.932758	-0.256203	0.029084
0.163022	-0.256519	-0.952476	-0.154817
0.019409	1.642244	-0.807907	0.105764
0.111599	-4.512804	0.303459	-0.059214

Normalleştirilmiş Eşbütünleşik Katsayılar: 1 Eşbütünleşik Eşitlik				
EG	SAG	SAV	YA	C
1.000000	4.142561 (1.05728)	-0.549131 (0.24554)	0.062338 (0.04116)	-7.095162
Log Olabilirlik -9.873730				

Normalleştirilmiş Eşbütünleşik Katsayılar: 2 Eşbütünleşik Eşitlik				
EG	SAG	SAV	YA	C
1.000000	0.000000	-4.385429 (3.65298)	-0.671085 (0.55758)	22.61866
0.000000	1.000000	0.926069 (0.89925)	0.177046 (0.13726)	-7.172816
Log Olabilirlik 0.443767				

Normalleştirilmiş Eşbütünleşik Katsayılar: 3 Eşbütünleşik Eşitlik				
EG	SAG	SAV	YA	C
1.000000	0.000000	0.000000	-0.334962 (0.24791)	4.330829
0.000000	1.000000	0.000000	0.106067 (0.05367)	-3.310982
0.000000	0.000000	1.000000	0.076645 (0.07146)	-4.170135
Log Olabilirlik 5.460610				

Tablo 21. Eğitim, Sağlık, Savunma Harcamaları ve Yatırım Değişkenlerinin VAR Çözümü

Parantezdeki değerler sırasıyla standart hataları ve t-istatistiklerini göstermektedir.				
	EG	SAG	SAV	YA
EG(-1)	-0.000824 (0.34988) (-0.00235)	-0.078131 (0.06183) (-1.26372)	-0.097364 (0.09825) (-0.99096)	0.297365 (0.69293) (0.42914)
EG(-2)	-0.267809 (0.28744) (-0.93171)	0.091240 (0.05079) (1.79633)	0.111864 (0.08072) (1.38584)	-0.537252 (0.56927) (-0.94375)
SAG(-1)	0.738206 (2.06539) (0.35742)	0.728628 (0.36497) (1.99640)	-0.148916 (0.58001) (-0.25675)	-0.388376 (4.09052) (-0.09495)
SAG(-2)	-9.843430 (4.17981) (-2.35500)	-1.046.125 (0.73861) (-1.41635)	-1.322018 (1.17378) (-1.12629)	-0.528827 (8.27812) (-0.06388)
SAV(-1)	-2.371.242 (1.62001) (-1.46372)	0.100454 (0.28627) (0.35091)	0.932871 (0.45494) (2.05056)	-0.765026 (3.20844) (-0.23844)
SAV(-2)	2.951.706 (1.85038) (1.59519)	-0.047790 (0.32698) (-0.14616)	0.172573 (0.51963) (0.33211)	-4.650034 (3.66469) (-1.26888)
YA(-1)	-0.009654 (0.15937) (-0.06058)	0.013494 (0.02816) (0.47916)	0.054109 (0.04475) (1.20901)	0.304121 (0.31563) (0.96353)
YA(-2)	-0.061363 (0.18983) (-0.32325)	-0.069654 (0.03354) (-2.07645)	-0.044467 (0.05331) (-0.83414)	0.184663 (0.37596) (0.49118)
C	12.44041 (5.69916) (2.18285)	2.352825 (1.00709) (2.33627)	0.834867 (1.60045) (0.52165)	26.08672 (11.2872) (2.31118)
R ²	0.679543	0.844553	0.869916	0.920216
Düzeltilmiş R ²	0.252266	0.637290	0.696470	0.813838
Kalıntı Kareleri Toplamı	3.015.885	0.094173	0.237836	11.82949
Eşitlik. Std. Hata.	0.708976	0.125282	0.199096	1.404130
Log Olabilirlik	-9.252901	16.74595	9.797612	-19.50317
Akaike AIC	2.433720	-1.032793	-0.106348	3.800422
Schwarz SC	2.858550	-0.607963	0.318482	4.225252
Ortalama Bağımlı	3.130996	0.998936	2.456486	22.06778
Std.Sapma Bağımlı	0.819895	0.208021	0.361378	3.254329
Determinant Kalıntı Kovaryansı		3.41E-06		
Log Olabilirlik		9.288758		
Akaike Bilgi Kriteri		3.561499		
Schwarz Kriteri		5.260819		

VAR çözümünden de görülebileceği gibi R^2 değerlerine bakıldığında en iyi açıklanan model yatırımların bağımlı değişken olduğu modeldir. Yatırımların yaklaşık %92'sinin Eğitim, Sağlık, Savunma harcamaları ve kendi gecikmeli değerleri tarafından açıklandığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, bu harcamaların yatırımlar üzerinde büyük etkisinin olduğu söylenebilir. Tablo 21'de çözümleri verilen dört ayrı modelin aşağıda detaylı formülasyonu ve çözümü verilmiştir. Modeller ayrı ayrı bağımlı ve bağımsız değişkenleri ve katsayıları itibarı ile ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Var Modelleri;

1. Model

$$EG = C(1,1)*EG(-1) + C(1,2)*EG(-2) + C(1,3)*SAG(-1) + C(1,4)*SAG(-2) + C(1,5)*SAV(-1) + C(1,6)*SAV(-2) + C(1,7)*YA(-1) + C(1,8)*YA(-2) + C(1,9)$$

$$EG = - 0.0008236828537*EG(-1) - 0.2678086979*EG(-2) + 0.7382055309*SAG(-1) - 9.843429726*SAG(-2) - 2.371242017*SAV(-1) + 2.951705574*SAV(-2) - 0.009654494387*YA(-1) - 0.06136263006*YA(-2) + 12.44041034$$

Birinci modele bakıldığında, Eğitim harcamaları bağımlı değişken, Eğitim harcamalarının birinci ve ikinci gecikmeli değerleri ile yine Sağlık, Savunma harcamaları ve Yatırım değişkenlerinin birinci ve ikinci gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken olarak alındığı görülmektedir. Katsayılar bakımından incelenecek olursa, kendi gecikmeli değerleri, Sağlık harcamalarının ikinci gecikmeli değeri, Savunma harcamalarının birinci gecikmeli değeri ve Yatırımların her iki gecikmeli değeri ile ters orantılı olduğu görülmektedir. Yani bu değerlerdeki bir birimlik artış Eğitim harcamalarını sırasıyla 0.0008236828537, 0.2678086979, 9.843429726, 2.371242017, 0.009654494387 ve 0.06136263006 birim azaltmaktadır. Aynı modelde, birinci gecikmeli Sağlık harcamaları ve ikinci gecikmeli Savunma harcamalarından pozitif yönde etkilendiği anlaşılmaktadır. Yine bu değişkenlerdeki

bir birimlik artış Eğitim harcamalarında sırasıyla 0.7382055309 ve 2.951705574 birim artışa neden olmaktadır.

2. Model

$$SAG = C(2,1)*EG(-1) + C(2,2)*EG(-2) + C(2,3)*SAG(-1) + C(2,4)*SAG(-2) + C(2,5)*SAV(-1) + C(2,6)*SAV(-2) + C(2,7)*YA(-1) + C(2,8)*YA(-2) + C(2,9)$$

$$SAG = - 0.07813085451*EG(-1) + 0.09123992749*EG(-2) + 0.7286281458*SAG(-1) - 1.046124538*SAG(-2) + 0.1004541098*SAV(-1) - 0.04779005301*SAV(-2) + 0.01349397833*YA(-1) - 0.06965396337*YA(-2) + 2.352825233$$

İkinci modelde Sağlık harcamaları bağımlı değişken olarak alınmış, Sağlık, Eğitim, Savunma harcamaları ve Yatırım değişkenlerinin birinci ve ikinci gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken olarak alındığı görülmektedir. Sağlık harcamaları katsayılarına bakılacak olursa, sağlık harcamalarının kendi ikinci gecikmeli değeri, Eğitim harcamalarının birinci gecikmeli değeri, savunma harcamalarının ikinci gecikmeli değeri, Yatırımların ikinci gecikmeli değeri ile ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu değerlerdeki bir birimlik artış Sağlık harcamalarını sırasıyla 1.046124538, 0.07813085451, 0.04779005301 ve 0.06965396337 birim azaltmaktadır. Sağlık harcamaları kendi birinci gecikmeli değeri, Eğitim harcamalarının ikinci gecikmeli değeri, Savunma harcamalarının birinci gecikmeli değeri ve Yatırımların birinci gecikmeli değerlerinden pozitif yönde etkilenmektedir. Bu değerlerdeki bir birimlik artış sağlık harcamalarında sırasıyla 0.7286281458, 0.09123992749, 0.1004541098 ve 0.01349397833 birimlik artışa neden olmaktadır.

3. Model

$$SAV = C(3,1)*EG(-1) + C(3,2)*EG(-2) + C(3,3)*SAG(-1) + C(3,4)*SAG(-2) + C(3,5)*SAV(-1) + C(3,6)*SAV(-2) + C(3,7)*YA(-1) + C(3,8)*YA(-2) + C(3,9)$$

$$SAV = - 0.09736425496*EG(-1) + 0.1118636878*EG(-2) - 0.1489158657*SAG(-1) - 1.322017694*SAG(-2) + 0.932871097*SAV(-1) + 0.1725732296*SAV(-2) + 0.05410881186*YA(-1) - 0.0444670271*YA(-2) + 0.8348671108$$

Üçüncü modelde Savunma harcamaları bağımlı değişken olarak alınmış, Savunma, Eğitim, Sağlık harcamalarının ve Yatırım değişkenlerinin birinci ve ikinci gecikmeli değerlerinin de bağımsız değişken olarak alındığı görülmektedir. Savunma harcamalarının katsayılarına bakıldığında, Eğitim harcamaları birinci gecikmeli değeri, Sağlık harcamaları birinci ve ikinci gecikmeli değeri ve Yatırımların ikinci gecikmeli değeri ile ters orantılı olduğu görülmektedir. Bu değerlerdeki bir birimlik artış Savunma harcamalarını sırasıyla 0.09736425496, 0.1489158657, 1.322017694 ve 0.0444670271 birim azaltmaktadır. Savunma harcamaları kendi birinci ve ikinci gecikmeli değeri, eğitim harcamaları ikinci gecikmeli değeri ve Yatırımların birinci gecikmeli değerlerinden pozitif yönde etkilenmektedir. Bu değerlerdeki bir birimlik artış Savunma harcamalarında sırasıyla 0.932871097, 0.1725732296, 0.1118636878 ve 0.05410881186 birimlik artışa neden olmaktadır.

4. Model

$$YA = C(4,1)*EG(-1) + C(4,2)*EG(-2) + C(4,3)*SAG(-1) + C(4,4)*SAG(-2) + C(4,5)*SAV(-1) + C(4,6)*SAV(-2) + C(4,7)*YA(-1) + C(4,8)*YA(-2) + C(4,9)$$

$$YA = 0.2973650613*EG(-1) - 0.5372522891*EG(-2) - 0.3883758935*SAG(-1) - 0.5288273003*SAG(-2) - 0.76502637*SAV(-1) - 4.650034353*SAV(-2) + 0.304121302*YA(-1) + 0.1846633393*YA(-2) + 26.08672365$$

Dördüncü modelde ise Yatırımlar bağımlı değişken olarak alınmış, Savunma, Eğitim, Sağlık harcamaları ile Yatırım değişkenlerinin birinci ve ikinci gecikmeli değerleri bağımsız değişken olarak alınmıştır. Katsayılara bakıldığında yatırımların, Eğitim harcamaları ikinci gecikmeli değeri, Sağlık harcamaları birinci ve ikinci gecikmeli değeri ve Savunma harcamalarının birinci ve ikinci gecikmeli değerleri ile

ters orantılı olduğu görülmektedir. Buna göre bu değerlerdeki bir birimlik artış sırasıyla yatırımlarda 0.5372522891, 0.3883758935, 0.5288273003, 0.76502637 ve 4.650034353 birimlik bir azalışa neden olmaktadır. Yatırımlar kendi birinci ve ikinci gecikmeli değeri ve Eğitim harcamalarının birinci gecikmeli değerlerinden pozitif yönde etkilenmektedir. Bu değerlerdeki bir birimlik artış sırasıyla yatırımlarda 0.304121302, 0.1846633393 ve 0.2973650613 birimlik artışa neden olmaktadır.

Tablo 22. EG'nin Varyans Ayrıştırması

Periyot	Std.Hata	EG	SAG	SAV	YA
1	0.448396	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.525445	89.50548	0.092392	10.38183	0.020296
3	0.853211	44.70682	47.25715	5.273723	2.762310
4	0.906082	39.64211	52.77753	4.679387	2.900974
5	1.059622	31.72094	49.88341	4.689645	13.70600
6	1.191793	27.00161	48.20277	4.006199	20.78942
7	1.195242	26.85175	48.18293	4.286730	20.67859
8	1.258227	26.00724	45.76692	6.024956	22.20088
9	1.362471	29.20896	39.10647	10.43788	21.24670
10	1.421995	32.94439	36.22366	10.67754	20.15440

Daha öncede kısaca bahsedildiği gibi varyans ayrıştırması ele alınan değişkendeki değişimlerin yüzde kaçının diğer değişkenlerden, yüzde kaçının da kendinden kaynaklandığını belirtmektedir. Değişkendeki meydana gelen değişimin büyük bölümü kendisinden kaynaklanıyor ise bu değişkenin dışsal olarak hareket eden bir değişken (değeri model dışında belirlenen değişken) olduğu söylenebilir. Tablo 22'ye baktığımızda birinci periyotta eğitim harcamalarının %100'ü kendindeki değişimden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Eğitim harcamaları dışsal olarak hareket eden bir değişkendir denilebilir. Periyotlar ilerledikçe görülmektedir ki Eğitim harcamalarındaki değişimin büyük bir bölümü de Sağlık harcamalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Sağlık alanında yapılan harcamalar Eğitim harcamalarını etkilemektedir denebilir.

Tablo 23. SAG'ın Varyans Ayrıştırması

Periyot	Std.Hata	EG	SAG	SAV	YA
1	0.079235	14.07204	85.92796	0.000000	0.000000
2	0.096115	9.564344	89.04415	0.206539	1.184964
3	0.111012	8.024333	70.72615	8.394589	12.85493
4	0.123241	6.553239	64.02263	6.861285	22.56285
5	0.125586	6.601692	63.99310	6.829885	22.57532
6	0.132886	8.598345	58.76680	10.83642	21.79843
7	0.152902	17.00217	46.43141	15.20156	21.36486
8	0.172367	24.90419	37.81655	14.24394	23.03531
9	0.183284	24.99278	37.18495	12.71082	25.11145
10	0.196075	21.94933	43.32533	11.34198	23.38336

Tablo 23'de SAG'ın Varyans Ayrıştırmasına bakıldığında ilk periyotta Sağlık harcamalarındaki değişimin %85,9'u kendinden, %14,1'i ise Eğitim harcamalarından kaynaklanmaktadır. Sağlık harcamalarındaki değişimin büyük bir oranı kendinden kaynaklandığı için Sağlık harcamaları dışsal olarak hareket eden bir değişkendir denebilir. Daha sonraki periyotlar incelendiğinde Sağlık harcamalarındaki değişimin büyük bir bölümü yine kendisinden kaynaklandığı halde, Eğitim harcamalarının ve Yatırımların da etkisi görülmektedir. Buna göre yorumlanacak olursa Eğitim ve Yatırım alanında yapılan harcamalar Sağlık harcamalarını etkilemektedir denilebilir.

Tablo 24. SAV'ın Varyans Ayrıştırması

Periyot	Std.Hata	EG	SAG	SAV	YA
1	0.125919	61.14453	5.914103	32.94137	0.000000
2	0.155637	54.36665	3.939302	34.42768	7.266366
3	0.221943	46.37223	18.44807	31.04781	4.131902
4	0.255179	40.20899	31.02904	24.54822	4.213751
5	0.288616	32.55677	40.62159	19.26918	7.552454
6	0.318423	26.89056	44.40627	15.83045	12.87272
7	0.340437	23.57627	41.77291	14.35876	20.29205
8	0.360158	21.17887	37.35321	15.47403	25.99389
9	0.384436	21.73417	33.90863	19.10594	25.25126
10	0.425786	27.23199	29.19980	22.89000	20.67820

Tablo 24'de SAV'ın Varyans Ayrıştırmasına bakıldığında ilk periyotta değişimin %32,9'u kendinden, %61,1'i Eğitim harcamalarından ve %6'sında Sağlık harcamalarından kaynaklanmaktadır. Savunma harcamalarındaki değişimin büyük bir çoğunluğu Eğitim harcamalarından kaynaklandığından savunma harcamaları

eğitim harcamalarına bağımlıdır ve değişkenin değeri model içerisinde belirlendiği içinde içsel bir değişken olarak ele alınmalıdır. Diğer periyotlara bakıldığında da Savunma harcamalarındaki değişimin büyük bir çoğunluğu Eğitim ve Sağlık harcamalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Savunma alanında yapılan harcamaları Eğitim ve Sağlık harcamaları etkilemektedir denebilir.

Tablo 25. YA'nın Varyans Ayrıştırması

Periyot	Std.Hata	EG	SAG	SAV	YA
1	0.888050	9.972023	7.973304	5.823566	76.23111
2	0.944746	10.75591	8.886818	6.771432	73.58584
3	1.342809	35.01180	9.227081	17.60862	38.15251
4	1.519772	39.02106	9.879281	20.47519	30.62446
5	1.895176	36.78922	17.05943	26.45349	19.69787
6	2.260773	31.46373	32.06411	22.61040	13.86177
7	2.559241	28.23564	39.58839	18.48060	13.69537
8	2.850630	25.00471	40.39108	15.30530	19.29890
9	3.117927	22.16647	38.71645	12.83412	26.28295
10	3.298568	19.97870	36.20978	12.17993	31.63159

Tablo 25'de YA'nın Varyans Ayrıştırmasına bakıldığında ilk periyotta değişimin %76,2'si kendinden, %10'u Eğitim harcamalarından, %8'i Sağlık harcamalarından, %5,8'ide Savunma harcamalarından kaynaklanmaktadır. Yatırımlardaki değişimin büyük bir çoğunluğu kendinden kaynaklanmaktadır ve Yatırımlar dışsal olarak hareket eden değişkendir denebilir. Daha sonraki periyotlar incelendiğinde Yatırımlardaki değişimin büyük bir oğunluğununun Eğitim, Sağlık ve Savunma harcamalarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre Eğitim, Sağlık ve Savunma alanında yapılan harcamalar Yatırımları etkilemektedir denebilir.

SONUÇ

Devletler üstlenmiş oldukları görevleri yerine getirebilmeleri için belli başlı harcamaları yapmak zorundadırlar. Devletin faaliyetlerindeki çeşitlenmenin artması kamu harcamalarını artırması yanında önemini de göz önüne koymaktadır. Ancak bu harcamaların artması sonucu olarak her hizmet alanı için aynı oranda kaynak aktarımına neden olduğu söylenemez. Artışın en çok sağlık, eğitim ve savunma harcamalarında gerçekleştiği görülmektedir.

Sağlıkta bugün itibariyle birçok ülkede önemli ölçülerde kaynak kıtlığı ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sebeple, sağlık hizmeti sunan kurumların mevcut kaynaklarını en etkin bir biçimde kullanmalıdırlar. Bu da ancak elde edilen kaynakların doğru ve yerinde kullanılması ile kalitenin en üst seviyeye çıkarılması yoluyla sağlanabilir. Ülkemizde de sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel göstergelerinden olan sağlık harcamaları giderek artan bir önem göstermektedir. Ve sağlık harcaması ve hizmeti veren birçok kurum bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinin etkinlik ve performansının ölçülmesi, gelir ve harcama kalemlerinin bilinmesi gibi konularda daha fazla bilgiye sahip olmak amacıyla sağlık harcamaları bölümünde hangi kurumun ne miktarlarda ilaç ve sağlık harcaması yaptığı gösterilmiştir. Bununla beraber sağlık harcamalarının son yıllarda azalan bir şekilde artış gösterdiği ve bunun nedeninin kamu sağlık harcamalarının giderek genel bütçe dışı kaynaklara daha fazla bağımlı hale gelmesinden kaynaklandığı görülmüştür.

Türkiye’de eğitim, hem kamu kuruluşlarına nitelikli iş gören istihdam eden hem de ülkenin tümünün eğitimle doğrudan alakalı olmasından dolayı büyük bir kitleyi ilgilendiren bir sektördür. 2000’li yılların başlarında eğitim sistemimize göz atılacak olursa, beklentilerin çok ötesinde ve ihtiyaca karşılık veremeyen bir yapı ile karşı karşıya kalınmıştır. Kaynak yetersizliğinden dolayı sadece eldeki kaynaklarla eğitim verilmeye çalışılmasından eğitimin birçok kez sadece devlet tarafından değil de özel sektöründe bu alanda faaliyet göstermesine sıcak bakılmaktadır. Dolayısıyla eğitim hizmetlerine yapılan eleştiriler, eğitimde maliyetler ve devletin vermiş olduğu hizmet yanında özel sektöründe bu hizmeti gerçekleştirmesi gibi konular ele alınmış, konsolide bütçe ve GSMH içindeki eğitim harcamalarının payı tablolar halinde

gösterilmiştir. Eğitim harcamalarının son yıllarda sağlık harcamaları gibi azalan bir şekilde artış gösterdiği görülmüş, bunun nedeninin ise ülkemizdeki borç faizi ödemelerinde oluşan artışlardan kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü bu çalışma sık ekonomik krizlerin yaşandığı yıllarda irdelenmiştir. Dolayısıyla konsolide bütçe ve GSMH içindeki eğitim harcamalarının payı azalma göstermiştir.

Son bölümde ise yapılmış olan VAR analizi çözümlerinde R^2 değerlerine bakıldığında en iyi açıklanan modelin yatırımların bağımlı değişken olduğu model olduğu görülmektedir. Nedeni ise yatırımların büyük bir kısmının eğitim, sağlık ve savunma harcamaları tarafından açıklanmasından dolayıdır. Yani bu harcamaların yatırımlar üzerinde büyük etkisi olduğu söylenebilir.

Eğitim, Sağlık ve Savunma harcamaları ile Yatırımların varyans ayrıştırılmalarında ise ele alınan değişkendenki değişimlerin yüzde kaçının kendinden, yüzde kaçının da diğer değişkenden kaynaklandığına bakılmıştır. İlk periyotlar itibari ile bakıldığında Eğitim harcamalarındaki değişimin %100'ünün, Sağlık harcamalarındaki değişimin %85,9'unun, Savunma harcamalarındaki değişimin %32,9'unun, Yatırımların ise %76,2'sinin kendinden kaynaklandığı görülmektedir. Değişimin büyük bölümünün kendinden kaynaklandığı durumlarda değişkenin dışsal olarak hareket eden bir değişken olduğu ve diğer değişkenlere bağımlı olmadığı anlaşılacağından Eğitim ve sağlık harcamaları ile yatırımları dışsal olarak hareket eden değişkenler olarak adlandırabiliriz. Diğer periyotlar incelendiğinde ise; Eğitim harcamalarının Sağlık harcamalarından, Sağlık harcamalarının Eğitim harcamalarından, Savunma harcamalarının Eğitim ve Sağlık harcamalarından, Yatırımların ise Eğitim, Sağlık ve Savunma harcamalarından etkilendiği görülmüştür. Dolayısıyla varyans ayrıştırmasında da Yatırımlarda meydana gelen değişimde Eğitim, Sağlık ve Savunma harcamasının etkisinin olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, 9. b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2003
- AKTAN, Coşkun Can, “Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı Mevcut Sorunlar ve Swot Analizi. Sağlık Bakanlığı Stratejik Plan Ön Çalışması, Ankara: Haziran 2004
- ALPER, Yusuf, *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, Bağ-kur)*, 2.b., İstanbul: Alfa Yayınevi, 1999
- ARSLAN, Ahmet, “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim,” *Maliye Dergisi* (Mayıs-Ağustos 2002), Sayı:140
- ARISOY, İbrahim, “Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi,” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2005), Cilt 14, Sayı 2
- AYAZ, Nevzat, “Türk Milli Eğitim Sistemi Sorunlar, Çözüm Önerileri,” *Yeni Türkiye Dergisi* (Ocak-Şubat 1996), Ankara, Sayı:7
- AYTAÇ, Deniz, *Türkiye’de Konsolide Bütçe Harcamalarının Gelişimi: Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 2004
- BAYKAL, Özgür, *1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)*, Yüksek Lisans Tezi, Adana: 2003
- BİLGE, Ali, “İlaca Dayalı Sağlık Harcamaları,” Birgün, 20 Ağustos 2004
- CERİT, Yusuf, “Bilgi Toplumu ve Bilgi Üretiminde Yükselen Değer: Eğitim,” *Milli Eğitim Dergisi* (1997), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 135
- ÇELEBİ, Füsun, *Türkiye’deki Kamu Harcamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi ve Ekonomi Üzerine Etkileri*, Ankara: T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, 1994

ÇELEBİER, Nazmiye, *Türkiye’de Konsolide Devlet Bütçesinin Finansmanı (1965-1985)*,” Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara: Ağustos-1985

Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye İstatistik Yıllığı 1999*, Ankara

EDİZDOĞAN, Nihat, *Kamu Maliyesi*, 6. b., Bursa: Ekin Kitabevi, 1998

EMİL, Ferhat ve H. Hakan Yılmaz, *Kamu Borçlanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi: Genel Sorunlar ve Türkiye Üzerine Gözlemler*, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara: Temmuz 2003

ERİNÇ, Yeldan, “Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları,” *Stradigma.com Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi* (Kasım 2003), Sayı:10

ERKEN, Tülay, *Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması ve Türk Bütçe Sistemi İçin Model Bir Çalışma*. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ankara: 1987

FİŞEK, N.H., *Halk Sağlığına Giriş*, Hacettepe Üniversitesi, Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi Yayın No:2, Ankara. 1963

FERHATOĞLU, Emrah, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi,” *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2005), Cilt:5, Sayı:2

GÜRSOY, Bedri, *Kamusal Maliye*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 426/783, Ankara: 1980

HALLAK, J., “Eğitimde Maliyet ve Harcamalar”, çev. Mahmut Adem, *Talim Terbiye Dergisi Yayınları*, No. 25, Ankara

HOŞGÖRÜR, Vural ve Gamze Gezgin, “Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim,” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2

İNCE, Macit, *Maliye Politikası (Ders Notları)*, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980

KAR, Muhsin ve Hüseyin Ağır, *Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Testi (Neo-Klasik Büyüme Teorisi)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisat Bölümü

KARAARSLAN, Erkan, “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi,” *T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Maliye Dergisi* (Mayıs-Aralık 2005), Sayı:149

KAVAK, Yüksel ve Berrin Burgaz (Çeviren), *Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar*, Ankara: Pegem Yayınları, No:14, 1994

KESİK, Ahmet, “Cumhuriyet Dönemi Bütçelerinin Ekonomi İçindeki Yeri (1923-2003),” *Maliye Dergisi* (1999), Sayı:130

KURUL TURAL, Nejla, *Eğitimin Finansmanı*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002

Milli Eğitim Bakanlığı, 2006 Mali Yılı Bütçesine İlişkin Rapor, Ankara, 2006.

NADAROĞLU, Halil, *Kamu Maliyesi Teorisi*, İstanbul: Besa Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1999

OECD, 2005. Multilingual Summaries. “*Health at a Glance: OECD Indicators – 2005 Edition*”

OLGUN, Şener, *Türkiye’de 1980 Sonrası Sağlık Politikaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Haziran 2005

ORTAÇ, F. Rıfat, “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları,” *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (Bahar 2003), Cilt:5, Sayı:2

ÖZBARAN, M. Hakan, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıının Harcama Türlerine Göre İncelenmesi,” *Sayıştay Dergisi*, Sayı:53

ÖZER, İlhan, *Devlet Maliyesi*, Ankara: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, 1980 (görüşler MBTK’ya değil, Özere’e aittir.)

- ÖZER, M. Ali, *Savunma Harcamaları ve Ekonomiye Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001
- ÖZDEMİR ÖZCAN, Özlem, *Kamu Harcamaları ve Türkiye’de Kamu Harcamalarının Analizi (1962-1997 Konsolide Bütçe Harcamaları)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999
- PEHLİVAN, Osman, *Kamu Maliyesi*, Trabzon: Derya Kitabevi, 2002
- SÖNMEZ, Sinan, *Kamu Ekonomisi Teorisi “Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı”*, 1. b., Ankara: Teori Yayınları, Mayıs 1987
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. *Türkiye’de Sağlığa Bakış 2007*. Ankara 2007
- TABAN, Sami, “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, *Sosyo-Ekonomi Dergisi* (Temmuz-Aralık 2006-2)
- TARI, Recep ve Hilal Bozkurt, “Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri İle Analizi (1991.1-2004.3),” *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2006, Sayı:4
- TAYAN, Turhan, “Eğitim Reformu, Eğitimde Yeni Arayışlar,” *Yeni Türkiye Dergisi* (Ocak-Şubat 1996), Ankara, Sayı:7
- TOKAT, Mehmet, *Türkiye’de Sağlık Sektörünün Finansmanı*, Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, (Nisan 1993)
- TURAN, Kemal, “Temel Eğitimde Devletin Rolü,” *Milli Eğitim Dergisi* (1995), Ankara: M.E.B. Yayınları, Sayı: 126
- Tübitak Vizyon 2023 Teknoloji Öngörüsü Projesi Sağlık ve İlaç Paneli Sağlık Hizmetleri Alt Grubu. Rapor-1.
- TÜRK, İsmail, *Kamu Maliyesi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara: 1987
- ULUATAM, Özhan, *Kamu Maliyesi*, 1. b., Ankara: Teori Yayınları, Mart 1988

ULUTÜRK, Süleyman, “Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi,”
Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (2001), (1)

ÜNAL, Işıl, *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*, Ankara: 1996

Yüksek Öğretim Kurulu. *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Rapor)*.
Ankara, Haziran 2006

ZAKİR, Sami, “Eğitimin Bir İşlevinin De Kalkınma Olduğu Unutuluyor Mu?,” *Milli Eğitim Dergisi* (2003), Ankara: M.E.B. Yayınları, Sayı: 159

İNTERNET KAYNAKLARI

AKAR, Çetin, “*Ulusal Sağlık Hesapları Kamu Harcamaları*”

<http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/PDF%20SUNUMLAR%20USH%20YAYGINLAS%20TIRMA%20CALISTAYI/Turkce%20Sunumlar/1.GunSunular/Kamu%20Harcamalar%20i.pdf> (01 Mayıs 2008)

AKTAN, Coşkun Can ve A.Kadir Işık. “*Sağlık Hizmetlerinin Sunumu ve Alternatif Yöntemler*”

<http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/sunum-alternatif.pdf> (17 Nisan 2008)

ARSLAN, M. Hanifi, “*Fırsat Maliyeti (Alternatif Maliyet)*”

<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/f/017.htm> (25 Mayıs 2008)

AYGÜN, Helin, “*Sağlık Harcamaları Sağlıklı Mı?*”

<http://www.medimagazin.com.tr/mm-saglik-harcamalari-saglikli-mi-h-51583.html> (15 Mayıs 2008)

Bağ-kur Aylık İstatistik Bülteni, “*Bağ-kur’un Toplam Sağlık ve İlaç Harcamaları*”

http://www.ssk.gov.tr/sgk/doc/istatistik/sgk_bulten2006_12.pdf (17 Haziran 2008)

E-Öğrenme Bilgi Paylaşım Ortamı, “*Uzaktan Eğitim Ekonomisi*”

http://www.eogrenme.net/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30 (17 Mayıs 2008)

LOTT, John, “*Eğitim Niçin Devlet Tarafından Sunulmaktadır?*” çev. Metin Meriç

<http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/meric-lott-education.htm> (15 Eylül 2007)

Muhasebat Genel Müdürlüğü

<http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten/T4-1-6.htm> (01 Şubat 2008)

ÖZKAN Mustafa, “*Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Tabi Olduğu Mevzuat ve TBMM’nce Denetlenmesi Hakkında Mevzuatla İlgili Not*”

http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/kit'lerin%20denetimi.htm (5 Mayıs 2008)

Sağlık Yönetimi ve Tıp Teknolojisi Dergisi

<http://www.hastanederjisi.com/sayi17/busayida33.asp> (26 Aralık 2005)

TEKNECİ, Pelin, “*Sağlık Sektörünün Mevcut Durumu*”

<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/saglikveilac/raporlar/son/EK-22.pdf> (20 Aralık 2005)

TEMELLİ, Sezai, “*1990’lardan Günümüze Bütçelerde Eğitim Harcamaları Üzerine Bir Değerlendirme*”

http://www.egitimsen.org.tr/makale/sezaitemelli_mart2003.html (12 Nisan 2008)

Türk Eğitim-Sen, “*Yükseköğretimin Durumu*”

<http://eski.turkegitimsen.org.tr/detail.php?makale=293&tur=11> (10 Mart 2007)

Türk Tabipler Birliği

<http://www.ttb.org.tr/TD107/10.php3> (26 Aralık 2005)

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “*Sosyal Sigortalar Kurumu, Aylık İstatistik Bülteni Ocak 2006*”

http://www.ssk.gov.tr/sskdownloads/anasayfa/istatistik/ocak_2006.xls (18 Haziran 2008)

T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

<http://www.emekli.gov.tr/saglikist0405.html> (17 Haziran 2008)

T.C. Sağlık Bakanlığı, “*Sağlıkta İnsan Kaynakları ve Politika Oluşturma Çalıştayı*”

http://www.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051624140.SAIK_calistay_tr.pdf
(19 Mayıs 2008)

Vikipedi Özgür Ansiklopedi, “Yerel Yönetimler”

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yerel_y%C3%B6netim (20 Haziran 2008)

YILDIZ, Zühra, “Eğitim Sürecinde Ortaya Çıkan Kayıpların Gerçek Maliyetlerin Hesaplanmasındaki Önemi”

http://www.aes.org.tr/index.php?Itemid=53&id=265&option=com_content&task=view (20 Haziran 2008)

YILMAZ BİNHAN, Elif ve Nazan Susam. “Türkiye’de Kamu Harcamalarının GSMH İçindeki Payının Analizi ve Ülkeler Arası Karşılaştırma”

<http://www.bayar.edu.tr/~msempoz/bildiriler.htm> (22 Mayıs 2008)

“Eğitim Bütçesi”

http://www.kolyos.com/f1/belge_orta.asp?id=40 (21 Mayıs 2008)

“Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2006)”

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-06/esg.htm> (20 Haziran 2006)

“Genel Bütçeli Kurum ve Kuruluşların Listesi”

<http://www.memurlar.net/haber/1722/> (02 Temmuz 2008)

“Kamu Harcamalarının Gerçek Artış Sebepleri”

http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/kamu_giderlerinin_gercek_artis_sebepleri.html (25 Mayıs 2008)

<http://www.un.org.tr/who/EU/bul6avbirsaglik.HTM> (20 Aralık 2005)

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılı Düzce doğumludur. İlköğrenimini 1994 yılında İsmet Paşa İlkokulu'nda tamamladıktan sonra orta öğrenimine Atatürk Ortaokulu'nda devam etmiştir. Düzce Endüstri Meslek Lisesi Elektronik Bölümü'nden 1998 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü'nü kazanmıştır. 2. Sınıf başlangıcı itibariyle yatay geçiş başvurusunda bulunduğu Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü'ne geçiş yapmış ve 2002 yılı itibariyle lisans eğitimini bu üniversitede tamamlamıştır. 31.12.2003 tarihinden itibaren Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisadi Büyüme ve Uluslar arası İktisat Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.